

ERILAISET OPPIJAT – YHTEINEN KOULU 2004-2006

SISÄLLYS

1.	Taustaa	4
2.	Tavoitteet ja sisällöt	5
2.1	Kehittämisteemat	5
3.	Toteuttajat ja työnjako	7
3.1	Hankkeeseen hakeutuminen	8
4.	Toiminta teemoittain	8
4.1	Teema 1. Oppimisvalmiuksien vahvistaminen ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä vaikeuksiin puuttuminen eri toimijoiden yhteistyötä tehostamalla	8
4.1.1	Teeman yleistavoitteet	8
4.1.2	Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet	9
4.1.3	Tulokset/vaikutukset	9
4.1.3.1	Varhainen oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja oppimisen tuki	9
4.1.3.2	Opetuksen järjestäminen ja pedagogiikka	10
4.1.3.3	Oppilashuolto	10
4.1.3.4	Harmaa alue	11
4.1.3.5	Nivelvaiheet	11
4.1.4	Yhteistyö	11
4.1.5	Koulutus ja ohjaus hankkeessa	12
4.1.6	Yhteenveto	13
4.1.7	Organisaatio ja toimijat	13
4.1.8	Yhteystiedot	13
4.2	Teema 2. Opiskelutaitojen kehittäminen	14
4.2.1	Teeman yleistavoitteet	14
4.2.2	Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet	14
4.2.3	Tulokset/vaikutukset	14
4.2.3.1	Opettajien koulutus/kouluttautuminen	14
4.2.3.2	Yksittäisissä oppilaitoksissa on toteutettu mm. seuraavia hankkeita	15
4.2.4	Teemassa järjestetty yhteinen toiminta	17
4.2.5	Organisaatio ja toimijat	17
4.3	Teema 3. Oppilaiden erot tietoisesti huomioon ottavan pedagogiikan ja ohjauksen kehittäminen	18
4.3.1	Teeman yleistavoitteet	18
4.3.2	Teemaan osallistuvien hankkeiden tavoitteet	18
4.3.3	Tulokset/vaikutukset	18
4.3.3.1	Yhteistoiminta opettajien työn tukena	19
4.3.3.2	Joustavat ryhmittelyt	19
4.3.3.3	Alisuoriutumisen tunnistaminen, ohjauksen tehostaminen	21
4.3.3.4	Yhteistyö huoltajien kanssa	22
4.3.3.5	Ammatillisissa oppilaitoksissa toteutettuja hankkeita	22
4.3.4	Teemassa järjestetty yhteinen toiminta	23
4.3.5	Organisaatio ja toimijat	23
4.4	Teema 3 a. Korkeammalle ja syvemmälle	23
4.4.1	Teeman yleistavoitteet	23
4.4.2	Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet	24
4.4.2.1	Tulokset/vaikutukset	24
4.3.3	Organisaatio ja toimijat	25
4.3.4	Tiedottaminen ja koulutus	25

4.3.5	Yhteystiedot	25
4.4	Hankkeen puitteissa järjestetyt koulutukset ja seminaarit	25
4.4.1	Koko hankkeen yhteiset tilaisuudet	25
4.4.2	Kouluttajaverkosto	26
4.4.3	Tulosten levittämistilaisuudet	26
4.4.4	Julkaisut	26
5	Aikataulu	27
6	Kokonaisrahoitus ja rahojen käyttö	28
7	Tulokset ja vaikuttavuus	29
8	Kehittämis- ja toimenpide-esitykset	31
Litteet	1 Ekapeli	32
	2 Sosiaaliset ja emotionaaliset vaikeudet koulussa	40
	3 Sukupuolistereotyyppikyselyn raportointi	49

1. Taustaa

Opetushallituksen kansalliset arvioinnit ja OECD:n PISA-tutkimus ovat osoittaneet, että oppilaiden ja eri oppilasryhmien välillä on melko suuria eroja osaamisessa. Osa oppilaista ja opiskelijoista näyttää alisuoriutuvan, mikä lienee osasyynä muun muassa melkoisiin eroihin tyttöjen ja poikien keskimääräisissä oppimistuloksissa. Erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden määrä on jatkuvasti kasvanut. Koulussa on myös yhä enemmän kulttuuritaustaltaan ja kieleltään erilaisia oppilaita, joiden suoriutumista oppimisessa on seurattava tarkoin. On myös todennäköistä, että osa oppilaista alisuoriutuu riittävän vaativien haasteiden puuttuessa.

Heikkoja oppimistuloksia ja alisuoriutumista selittävät ainakin oppimisvaikeuksien puutteellinen ja liian myöhäinen diagnosointi, opiskelutaitojen puutteet sekä yksipuoliset opetusmenetelmät, heikosti motivoiva oppimisympäristö, stereotyyppisten uskomusten ja oletusten puutteellinen tiedostaminen ohjauksessa ja koulun toimintakulttuurissa sekä kodin ja koulun yhteistyön niukkuus.

Suomessa tasa-arvoajattelulla on pitkä perinne ja koulutuksen perusturva taataan lainsäädännössä. Jotta kouluissa voitaisiin mahdollisimman hyvin tukea oppimista ja kasvamista, on tärkeää pyrkiä tunnistamaan syyt oppimistulosten eroihin ja etsiä keinoja koulun toimintakulttuurin ja opetuksen kehittämiseen.

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu-hanke käynnistettiin vuonna 2004 vastaamaan näihin kysymyksiin. Hankkeen tarkoituksena oli keskittyä nimenomaan keinoihin, joilla koulu nykyisellään kykenisi parhaiten tukemaan erilaisten oppijoiden oppimista yhteisessä koulussa. Kyseessä ei siis ollut erityisopetukseen kohdistuva hanke, vaan yleisopetuksen pedagogisiin ratkaisuihin pureutuva kehittämissuunnitelma.

Hankkeen lähtölaukaus saatiin opetusministeri Tuula Haataisen lokakuussa 2003 pohjoismaiselle ministerineuvostolle esittämästä hankealoitteesta. Haatainen esitti, että pohjoismaat käynnistäisivät yhteisen hankkeen Erilaiset oppijat – yhteinen koulu. Hankkeen tavoitteena olisi kehittää inklusiivisen koulun toimintakulttuuria ja opetusta, jotka ottavat aikaisempaa paremmin huomioon erilaisten oppijoiden yksilölliset tarpeet. Tavoitteena olisi myös edistää hallinnon, opetushenkilöstön ja tutkijoiden tehtäviin liittyvää pohjoismaista yhteistyötä sekä levittää hyviä pohjoismaisia käytäntöjä ja tietotaitoa näiden tahojen välillä.

Tämän pohjoismaisen hankkeen tueksi perustettiin kansallinen hanke, jonka tarkoitus oli alun perin keskittyä tyttöjen ja poikien välisten oppimiserojen kaventamiseen. Suomalaisen hankkeen tavoitteena oli kehittää perus- ja toisen asteen opetuksen työtapoja, opetusmenetelmiä ja oppimateriaaleja tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistavat paremmin huomioiviksi. Hankkeen avulla oli tarkoitus selvittää perussyitä tyttöjen ja poikien erilaisiin oppimistuloksiin, ja niiden pohjalta kehittää monipuolisia didaktisia ratkaisuja opetuksen järjestämiseksi. Hanke perustettiin nimellä Tytöt ja pojat – yhteinen koulu.

Projektin edetessä ilmeni, että rahoitusta pohjoismaiselle hankkeelle ei saataisi. Näin ollen päätettiin toteuttaa kansallinen hanke, jonka tavoitteita päätettiin kuitenkin laajentaa samaan suuntaan, jota oli kaavailtu koko pohjoismaiselle hankkeelle. Tämän myötä päästiin vuoden 2004 aikana käynnistämään kansallinen Erilaiset oppijat – yhteinen koulu-hanke, jonka yhtenä näkökulmana ovat sukupuolten väliset oppimiserot, ja sen lisäksi hankkeessa nostetaan esiin muita keskeisiä erilaisiin oppijoihin liittyviä näkökulmia.

2. Tavoitteet ja sisällöt

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu -kehittämishankkeen tavoitteena oli vahvistaa koulutuksen perusturvaa, tukea kasvatukselle, opetukselle ja oppimiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja edistää hankkeen tavoitteita tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Hankkeen tehtävänä oli tuottaa myös uutta tietoa opetushenkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseen.

Hankkeessa pyrittiin löytämään keinoja, joiden avulla voidaan vähentää alisuoriutumista ja edistää sellaisia käytänteitä, että kaikki oppilaat voivat optimaalisesti käyttää hyväksi omia oppimisen edellytyksiään. Tavoitteeseen pyrittiin edistämällä oppimisvaikeuksien tunnistamista ja niihin puuttumista, vahvistamalla opiskelutaitoja sekä kehittämällä oppilaiden erot huomioon ottavaa pedagogiikkaa ja ohjausta. Hankkeen avulla pyrittiin kehittämään erilaisia oppijoita suosivaa oppimisympäristöä ja opettajien yhteistyötä sekä koulun ja kodin yhteistyötä vahvistavaa toimintakulttuuria. Eräänä näkökulmana oli tyttöjen ja poikien välisten oppimiseröjen tarkastelu.

Hankkeessa tavoiteltiin vaikuttavuutta keskittymällä sellaisiin kysymyksiin, jotka koskettavat hyvin monia oppilaita ja opiskelijoita, joiden merkityksestä on ainakin alustavaa tutkimuksellista näyttöä ja joissa on mahdollista edetä konkreettisiin toteutuksiin.

2.1 Kehittämisteemat

Tavoitteiden saavuttamiseksi kehittämistyö päätettiin jakaa kolmeen teemaan, joista jokainen keskittyi yhteen hankkeen pääasiallisista näkökulmista.

Teema 1. Oppimisvalmiuksien vahvistaminen ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä vaikeuksiin puuttuminen eri toimijoiden yhteistyötä tehostamalla.

Kehittämisteeman 1 tavoitteena oli löytää keinoja, joilla edistetään oppimisvaikeuksien tunnistamista ja parannetaan oppimisvalmiuksia. Huomio kohdistui yhteistyöhön, toiminnan ajoitukseen ja menettelyihin, joilla lasten oppimisedellytyksiä arvioidaan ja opetuksen tuki järjestetään.

Tavoitteiksi asetettiin:

- oppimisvaikeuksien tunnistaminen aiempaa varhaisemmassa vaiheessa ja tehokkaammin
- oppimisvalmiuksien tunnistamisen tehostaminen
- tukipalvelujen jatkuvuuden takaaminen esi- ja perusopetuksessa

Kehittämistyö painottui kasvun ja oppimisen polun alkupäähän. Työskentelyssä mukana olivat päivähoido, esiopetus, yleis- ja erityisopetus sekä oppilashuolto. Myös kodin ja koulun yhteistyön ja vanhempien tukemisen merkitys korostuivat.

Teema 2. Opiskelutaitojen kehittäminen

Kehittämisteema 2 keskittyi opettajien taitojen kehittämiseen oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaamisessa. Opettajien tietoisuutta opiskelutaitojen olemuksesta pyrittiin lisäämään, jolloin taito ohjata oppilaita/opiskelijoita kasvaa.

Taitava oppija on:

- oppimiseen sitoutunut
- osaa käyttää itsensä ja kulloisenkin oppimistehtävän kannalta tarkoituksemukaisia strategioita

- osaa kohdata uusia ongelmia, joita ei rutiininomaisesti kykene ratkaise-
maan olemassa olevan tiedon pohjalta
- osaa arvioida omaa toimintaansa ja pystyy tarvittaessa muuttamaan sitä
tarkoituksenmukaisemmaksi

Toiminnassa pyrittiin löytämään tapoja, joilla vaikutetaan opiskelutaitojen kan-
nalta merkittäviin asioihin joita ovat:

- oman tyylin löytäminen
- omien toimintatapojen tarkkailu ja arviointi
- erilaisiin toimintatapoihin tutustumista
- asenteet opiskeluun
- oppijan minäkuva

Teema 3. Oppilaiden erot tietoisesti huomioon ottavan pedagogiikan ja ohjauksen kehittämisen

Kehittämisteeman tavoitteena oli, että oppilaiden ja opiskelijoiden käsitykset op-
pimisesta ja kouluttautumisesta kehittyvät myönteisesti, että opettajat tunnistavat
oppijoiden yksilölliset vahvuudet paremmin, sekä että opettajien pedagoginen
ratkaisuvalikoima kasvaa. Teemassa pyrittiin luomaan sellaista toimintakulttuuria
ja oppimisympäristöä, jossa oppilaiden ja opiskelijoiden vahvuudet, tukemisen
tarve ja mahdollinen alisuoriutuminen pystyttäisiin tunnistamaan nykyistä pa-
remmin.

Tavoitteiden saavuttamiseksi toiminnassa keskeistä oli:

- oppimistyylien tunnistaminen ja hyväksi käyttö opetuksessa
- arviointimenetelmien monipuolistaminen
- opettajien vertaistukiryhmät
- opettajien keskinäisen yhteistyön parantaminen oppilaiden ja opiskelijoiden
ohjauksessa
- opettajien taitojen lisääminen heterogeenisen luokan opetuksessa
- sukupuolistereotyypioiden tiedostaminen
- luokanvalvojan roolin vahvistaminen
- joustavat ryhmät
- kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen

Teema 3a. Korkeammalle ja syvemmälle

Kehittämisteeman tavoitteena oli, että:

- erityisen kiinnostuneille lukio-opiskelijoille tarjotaan laaja-alaista, syventävää
ja oppiainerajat ylittävää opetusta
- eri lukioden opiskelijoille järjestetään mahdollisuus verkottua keskenään ja
löytää vertaisryhmä
- kiinnostuneet opettajat verkottuvat keskenään, ja heidän pedagoginen vali-
koimansa laajenee
- luodaan yhteyksiä koti- ja ulkomaiseen tiedeyhteisöön sekä elinkeinoelämään
- sovelletaan saatuja kokemuksia valtakunnallisesti lahjakkaiden opetukseen

Tavoitteiden saavuttamiseksi toiminnassa:

- tarjottiin tavallista vaateliaampia ja myös oppiaineita uudella tavalla yhdistäviä kursseja
- hyödynnettiin verkkoyhteyksiä ja uutta Fronter-oppimisympäristöä ja autettiin eri lukioiden erityiskiinnostuneita opiskelijoita kontaktiin keskenään
- yhdistettiin virtuaaliseen opiskeluun lähiopetusta ja yhteisiä studia generalialuentoja keskusteluineen
- tutustuttiin Taloudellisen Tiedotustoimiston avulla teollisuuden ja elinkeinoelämään laajemminkin ja etsittiin erityiskiinnostuneille opiskelijoille työ- ja harjoittelupaikkoja

3. Toteuttajat ja työnjako

Hankkeeseen osallistui 33 opetuksen tai koulutuksen järjestäjää. Näistä 21:llä oli toimintaa esi- ja/tai perusopetuksessa, 9:llä lukioissa ja 12:lla ammatillisissa oppilaitoksissa. Eri kunnista oli mukana useampi koulu. Hankkeen yhteyshenkilöinä toimivat pääsääntöisesti koulujen edustajat, rehtorit tai opettajat.

Opetushallituksessa hankkeesta vastasi työryhmä, johon kuuluivat opetusneuvos Anna-Kaisa Mustaparta (työryhmän puheenjohtaja), suunnittelija Erja Vitikka (työryhmän sihteeri), Erja Vitikan sijaisena suunnittelija Risto Lauri, erityisasiantuntija Aulikki Etelälähti, ylitarkastaja Pirkko Holopainen, suunnittelija Sonja Hyvönen, ylitarkastaja Kristiina Laitinen, opetusneuvos Kaija Miettinen, opetusneuvos Kari Nyysölä, opetusneuvos Leo Pahkin, opetusneuvos Hely Parkkinen, opetusneuvos Pirjo Sinko, opetusneuvos Anneli Tella sekä opetusneuvos Pirjo Väyrynen. Työryhmän tehtävänä oli suunnitella ja johtaa hankkeen operatiivista toimintaa.

Hankkeella oli lisäksi ohjausryhmä, jonka jäseniä olivat ylijohtaja Aslak Lindström (ohjausryhmän puheenjohtaja 30.9.2005 saakka), opetusneuvos Irmeli Halinen (ohjausryhmän puheenjohtaja 1.10.2005 eteenpäin), ylijohtaja Ole Ehrstedt (ohjausryhmän varapuheenjohtaja), ylitarkastaja Pirkko Holopainen (ohjausryhmän sihteeri), opetusneuvos Elise Hänninen, opetusneuvos Jorma Kuusela, ylitarkastaja Kristiina Laitinen, opetusneuvos Kaija Miettinen, opetusneuvos Anna-Kaisa Mustaparta, opetusneuvos Sirpa Porkka, sekä sidosryhmien edustajina professori Joel Kivirauma Turun yliopistosta, varapuheenjohtaja Liisa Lähteenaho Suomen lukiolaisten liitosta, yliopistonlehtori Jan Löfström Helsingin yliopistosta, lehtori Elina Oksanen Jyväskylän yliopistosta, projektisihteeri Minna Räsänen SAKKI ry:stä, erityisasiantuntija Riitta Sarras Opetusalan ammattijärjestö OAJ:stä, ylitarkastaja Aki Tornberg Opetusministeriöstä, puheenjohtaja Airi Valkama Erilaisten oppijoiden liitto ry:stä sekä ruotsinkielisen opetustoimen päällikkö Gustav Wikström Suomen kuntaliitosta. Ohjausryhmä seurasi hankkeen etenemistä ja linjasi sen tavoitteita ja toimintaa työn eri vaiheissa.

Paikallisella tasolla opetuksen järjestäjät nimesivät hankkeelle yhdyshenkilön ja hanketyöryhmän. Vuoden 2004 lopussa Opetushallitus tarjosi hankkeeseen osallistuville ammatillisen koulutuksen järjestäjille mahdollisuutta hakea 7000 euron määrärahaa paikallisen toiminnan toteuttamiseen, ja vuoden 2005 lopussa myös mukana olevat kunnat saivat mahdollisuuden hakea 3000 euron määrärahaa tukihenkilön palkkaamista varten. Määrärahoja haki 9 kuntaa ja 10 ammatillisen koulutuksen järjestäjää.

3.1 Hankkeeseen hakeutuminen

Hanke julistettiin haettavaksi 19.4.2004 päivätyllä tiedotteella, joka oli osoitettu kaikille esi- ja perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille sekä normaalikouluille. Hakijoiden tuli ilmoittaa, mihin kehittämisteemaan tai –teemoihin ovat hakeutumassa sekä kuvata lyhyesti suunnittelemaansa toimintaa.

Hankkeeseen haki 54 koulutuksen ja opetuksen järjestäjää, joista 52 suomenkielistä ja 2 ruotsinkielistä. Hakijoiden joukossa oli 3 normaalikoulua ja 2 yksityistä yleissivistävän opetuksen järjestäjää. Esi- ja perusopetuksen järjestäjiä oli 32, lukiokoulutuksen järjestäjiä 11 ja ammatillisen koulutuksen järjestäjiä 23. Osa hakijoista edusti useampaa koulutusmuotoa.

Mukaan hyväksytyjen joukossa oli 18 esi- ja/tai perusopetuksen järjestäjää, 9 lukiokoulutuksen järjestäjää ja 10 ammatillisen koulutuksen järjestäjää. Kaikkien normaalikoulujen hakemukset hyväksyttiin, samoin molemmat ruotsinkieliset hakijat. Kaikkiaan 54 hakemuksesta hyväksyttiin 33. Teemoittain hakemuksia hyväksyttiin seuraavasti: 1. teemaan 11 hakemusta, 2. teemaan 10 ja 3. teemaan 15 hakemusta.

Hyväksytyjen hakemusta valinnassa kiinnitettiin huomiota eri koulutusmuotojen ja erikokoisten ja –tyyppisten opetuksen ja koulutuksen järjestäjien edustukseen. Hakemuksiin liitettyissä paikallisissa kehittämishankkeissa arvioitiin tavoitteiden ja keinojen innovatiivisuutta ja reaalaisia toteuttamismahdollisuuksia.

4. Toiminta teemoittain

4.1 Teema 1. Oppimisvalmiuksien vahvistaminen ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä vaikeuksiin puuttuminen eri toimijoiden yhteistyötä tehostamalla

4.1.1 Teeman yleistavoitteet

Teemaryhmä 1:n tehtävänä oli oppimisvalmiuksien vahvistaminen ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen sekä vaikeuksiin puuttuminen eri toimijoiden yhteistyötä tehostamalla.

Tavoitteet asetettiin seuraavasti:

- Oppimisvalmiuksien tunnistus varhaistuu ja paranee.
- Oppimisvalmiuksien tunnistaminen tehostuu.
- Tukipalvelujen jatkuvuus taataan esi- ja perusopetuksessa.

Hankkeessa etsittiin keinoja ja välineitä edistää oppimisvaikeuksien tunnistamista ja parantaa oppimisvalmiuksia. Huomio kiinnitettiin erityisesti toimijoiden vuorovaikutuksen parantamiseen, toiminnan ajoitukseen ja menettelyihin, joilla lasten oppimisedellytyksiä arvioidaan sekä joilla opetuksen tuki järjestetään ja toteutetaan.

Kehittämistyö on painottunut kasvun ja oppimisen polun alkupäähän, varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetukseen. Työskentelyssä ovat olleet mukana päivähoito, esiopeutus, yleis- ja erityisopetus sekä oppilashuolto. Myös kodin ja koulun yhteistyöhön ja vanhempien tukemiseen kiinnitettiin huomiota.

4.1.2 Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet

Käytännön hanketyössä pyrittiin edistämään opettajien ja myös muun henkilöstön toimintavalmiuksia alueella. Kunnissa tarkasteltiin ja kehitettiin mm. seuraavia toisiinsa nivoutuvia asioita (hankesuunnitelmien mukaisesti):

- lasten oppimisedellytysten arviointimenetelmät
- oppimisvaikeuksien ennalta ehkäisy
- oikein ajoitettu puuttuminen
- tukipalvelujen jatkuvuus ja joustavuus
- moniammatilliset ja poikkihallinnolliset yhteistoimintamallit
- pedagogiset ratkaisut

4.1.3 Tulokset/vaikutukset

4.1.3.1 Varhainen oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja oppimisen tuki

Kuntien hankkeissa saatiin positiivisia kokemuksia siitä, että oppimisvaikeuksien varhaisen tunnistaminen paranee, kun käytäntöinä olevien toimintojen tarkoituksenmukaisuutta arvioidaan, palvelutarpeita ennakoitaan ja näiden pohjalta laaditaan suunnitelma yhteistoimintamalliksi, jota kaikki osalliset noudattavat.

Käytännössä oppimisvaikeuksien varhaisen tunnistamisen suhteen keskeisiä parannettavia asioita olivat mm. seuraavat:

- 5-vuotistarkastusten hyödyntäminen esiopetuksessa,
- esikoululaisten siirtopalaverit alkuopettajien kanssa,
- varhaisen oppimisvaikeuksien tunnistamisen välineiden päivitys ja uudistaminen
- koulutulokkaiden erityisen tuen kartoitusprosessin parantaminen,
- kouluvalmiuksien ryhmätutkimusten kehittäminen,
- erityisopettajan/laaja-alaisen erityisopettajan asiantuntijuuden hyödyntäminen 4-5 –vuotiaiden kohdalla ja esi- ja alkuopetuksessa.

Käynnissä oli myös joitakin 0-8 –vuotiaille tarkoitettuja tuki-projekteja/kokeiluja. Näissä kehitettiin mm. yhteistyörakenteita. Kumppaneita ovat olleet esimerkiksi neuvola, päivähoido, kotipalvelu, sosiaalityö ja perhetyö. Hyvä resurssi olisi ainakin isommissa kaupungeissa myös varhaiskasvatuksen oma psykologi.

Verkostotoiminnan otsikolla varhaiskasvatuksen sekä esi- ja alkuopetuksen osalta kehitettiin tai parannettiin myös seuraavankaltaisia toimintamalleja.

- kummiluokkatoiminta,
- esikoululaisesta koululaiseksi –kalenteri, joka määrittelee alueen suunnitelmallisen yhteistyön ja yhteiset koulutustilaisuudet.
- alueen opettajien vuosittainen yhteistyösuunnitelma
- moniammatilliset yhteistyöryhmien toimintasuunnitelmat

Hankkeessa lisättiin paikallista esi- ja alkuopetuksen toiminnan ohjausta ja se on terävöittänyt työtä. Myös tiedon siirron parantamiseen on paneuduttu useimmissa kunnissa. Tässä tarkoituksenmukaistettiin siirtolomakkeita, vastuutettiin ja ajoitettiin tiedonsiirtoa sekä huomioitiin erityisesti nivelvaiheiden toimivuus.

Hanke-edustajat tutustuivat, kokeilivat ja ottivat käyttöön uusia tai muiden käyttämiä testejä eri oppimisvaikeuksien alueilta. Lisäksi kehiteltiin erilaisia tuen tarve –lomakkeistoja, joissa usein lähtökohtana oli vahvuuksien ja huolenaiheiden tarkastelu. Yleisesti pyrittiin siihen, että kaikki osapuolet olisivat selvittelyprosessissa mukana mahdollisimman hyvin ja riittävän pitkän ajan. Myös HOJK-lomakkeistoja ja niiden käyttöä on edelleen kehitetty. Opettajan pedagoginen lausunto nähtiin hyvänä työkaluna oppimisprosessin eri vaiheissa.

Oppimisvaikeuksien tunnistamisessa ja oppimisvalmiuksien edistämässä hyödylliseksi on osoittautunut se, että pyritään yhtenäistämään käytänteitä. Tätä on tehty sekä kuntien sisällä että kuntien välillä. Samalla on selvitetty asiaan liittyvän päätöksenteon ja asiapapereiden tarkoituksenmukaisuutta. Asioiden hoidossa myös hallintokuntien välisiä yhteisiä käytänteitä ja yhteistyötä on saatu jossain määrin tehostettua. Salassapitovelvollisuuden toimivuutta lapsen näkökulmasta on käsitelty ja pyritty parantamaan. Esillä ja kokeilussa on ollut myös ajatus osin karvamerkitystä resurssista tukea tarvitsevien kohdalla.

4.1.3.2 Opetuksen järjestäminen ja pedagogiikka

Oppimisvalmiuksia hankkeessa on pyritty tehostamaan eri keinoin.

Joustava koulunkäynnin aloitus näyttäisi edistävän lasten oppimisvalmiuksien käyttöön tuloa. Joustavina ryhminä on toteutettu esimerkiksi esi- ja alkuopetuksen ryhmiä, joissa on ollut lapsia, joiden koulunkäynti olisi muutoin lykkääntynyt.

Opetuksen järjestämisen osalta on kokeiltu erilaisia oppilasta tukevia järjestelyjä, kuten yhdistetty esi- ja alkuopetusryhmä, vanhojen opetusryhmien (esim. ESY) purkaminen ja näiden resurssien siirtäminen laaja-alaiseen erityisopetukseen, joustava nelonen sekä Stoppi-, Pysäkki- tai muut vastaavat toiminnot.

Opettajien asiantuntijuutta opetuksen toteuttamisessa on parannettu koulutuksella mm. motoristen, matemaattisten ja kielellisten valmiuksien alueilla. Motoriikassa tukea tarvitsevat oppilaat ovat saaneet apua esimerkiksi kerhoissa. Matematiikan opetukseen on kiinnitetty monissa kunnissa painotettua huomiota. Tältä osin on kehitetty arviointimenetelmiä. Matematiikkaa on voinut harjoittaa myös toiminnallisesti. Kielellisten ongelmien hoitamiseen on saatu lisävalmiuksia ja välineitä. Lisäksi on kiinnitetty huomiota erityisopettajien asemiin ja rooleihin. Esimerkiksi jotkut laaja-alaiset erityisopettajat ovat keskittyneet aikaisempaa enemmän lukiopetukseen.

Joissakin kehittämissuunnitelmissa ovat korostuneet oppimistyylit ja temperamentit huomioonottava pedagogiikka. Tällä alueella tarvitaan kuitenkin opettajille lisää koulutusta ja kokemuksia toimivista työskentelymalleista.

4.1.3.3 Oppilashuolto

Oppilashuollollisia yhteistyöryhmiä on perustettu tai niiden toimintaa parannettu ajatellen tukea tarvitsevia oppilaita. Yleistavoitteena on ollut, että

- ennalta ehkäisevä toiminta tehostuu,
- lapset, nuoret ja perheet saavat tukea nykyistä paremmin kohdennettuna tarpeidensa mukaan.
- moniammatillinen työ tehostuu (ajoitus, vastuutus, päätöksentekoprosessit, asiantuntijuus, jatkuvuus).

Jotkut kunnat pyrkivät luomaan hankkeen aikana yhtenäisiä toimintatapoja oppilashuolto- ja opetushenkilöstölle siten, että lapsen erityisen tuen tarve kehityksen eri osa-alueilla tulisi havaituksi systemaattisesti ja tukitoimet suunniteltua laadukkaasti.

Oppilashuoltoa on pyritty myös rakentamaan seudullisesti, mutta kyseinen toiminta on vasta alullaan ja tarvitsee tukea ja ohjausta edetäkseen. Apuna voisi olla myös laaja-alaisen erityisopettajan työnkuvan kehittäminen sekä perusasteen ja toisen asteen nivelvaiheen systemaattinen suunnittelutyö.

4.1.3.4 Harmaa alue

Erityinen hankkeen kohderyhmä on ollut ns. harmaa alue, joka koskee oppilaita, jota eivät ole erityisopetuksessa, mutta jotka eivät pärjää opiskelussaan ja joilla useimmiten on psyykkisiä ja sosiaalisia vaikeuksia. Oppilashuoltotyötä on pyritty parantamaan näiden oppilaiden vaikeuksien tunnistamisessa. Erityisesti tällä alueella tarvittaisiin alueellista oppilashuoltotyötä.

Kouluissa laaja-alaisen erityisopettajan rooli on näiden oppilaiden opiskelussa keskeinen ja se on pyritty mahdollisuuksien mukaan ottamaan huomioon. Erilaisia yhteistoiminnallisia konsultaatiomalleja on myös otettu käyttöön. Näille on luonteenomaista pitkälle viety suunnitelmallisuus, vastuiden määrittely ja prosessiomainen työskentely.

4.1.3.5 Nivelvaiheet

Eri luokka-asteiden nivelvaiheita sekä varhaiskasvatuksen ja esi- ja alkuopetuksen nivelvaiheisiin on hankkeessa kiinnitetty erityistä huomiota. Hankkeessa otettiin käyttöön uusia siirtolomakkeita, tehostettiin tiedonsiirtoa ja päätöksentekomenettelyä sekä tarkistettiin toimintojen ajoituksia.

4.1.4 Yhteistyö

Hankkeen aikana opettajien ja päivähoidon yhteistyö näyttää tehostuneen ja tulleen aikaisempaa suunnitelmallisemmaksi. Samoin eri ikäluokkien opetuksen, koulujen välinen ja myös kuntien välinen yhteistyö on lisääntynyt. Hanke-edustajat ovat voineet tutustua toistensa työhön ja vaihtaa hyviä käytänteitä. Myös hallintokuntien välinen yhteistyö on parantunut joillakin alueilla. Kuitenkin opetus-, sosiaali-, ja terveystoimen ja myös nuorisotoimen yhteistyön toimintamallien kehittämistä, toiminnan prosessinomaista jäsentämistä sekä vastuuttamista tarvitaan edelleen.

Jatkuva suunnitelmallinen yhteistyö opettajien, erityisopettajien ja oppilashuollon välillä on tukitoimien onnistumisen perusta. Erilaisia konsultaatiomalleja onkin otettu käyttöön.

Myös yhteistyö vanhempien kanssa on monipuolistunut. On perustettu sähköisiä vanhempainivustoja. Vanhempainiltojen suunnittelu on parantunut. Erilaisia asiantuntijoita on ollut mukana aikaisempaa enemmän. Yhteistyötä vanhempien kanssa on myös pyritty suuntaamaan ennakkointiin. Tavoitteena on pidetty sellaista ohjaavaa toimintaa, joka kohdistuu kaikille aikuisille yhteisenä ja vastavuoroisena. Kotien kanssa toteutettuja koko kouluyhteisön toiminnallisia tilaisuuksia on lisätty. Erilaisia pitkäjänteisiä vanhempainkouluja (myös virtuaalisia) on suunniteltu usein yhteistyössä sosiaali- ja terveystoimen kanssa.

4.1.5 Koulutus ja ohjaus hankkeessa

Teemassa 1 toiminnan tavoitteena oli oppimisvaikeuksien tunnistamisen varhaistuminen ja paraneminen, oppimisvalmiuksien tunnistamisen tehostuminen sekä tukipalvelujen jatkuvuuden takaaminen esi- ja perusopetuksessa. Tavoitteiden saavuttamisen tueksi toteutettiin yhteistyössä Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen kanssa koulutusohjelma 2005 - 2006, jossa hankkeen sisältöjä ja kehittämiskohteita käsiteltiin sekä sisällöllisesti että kehittämisprosessien näkökulmista.

Vuonna 2005 koulutuspäiviä oli yhteensä 10 kpl. Tapaamiset toteutettiin kaksipäiväisinä niin, että ensimmäinen päivä oli Jyväskylän täydennyskoulutuskeskuksen organisoima ja toinen Opetushallituksen hankepäivä. Koulutukseen osallistui 50 esi- ja perusopetuksen ammattilaista hankekunnista. Koulutuspäivät järjestettiin Helsingissä.

Koulutuksen tavoitteena oli tukea hanketavoitteita lisäämällä ja edistämällä sellaisia opettajien tietoja ja taitoja, joilla voitaisiin kaventaa oppilaiden ja oppilasryhmien välisiä oppimiseroja. Tähän pyrittiin lisäämällä opettajien tietoisuutta yksilöllisistä oppimisprosesseista ja niiden etenemisestä, opiskelutaitojen ja –vahvuuksien ohjaamisesta sekä yksilöllisten pedagogisten ratkaisujen tekemisestä. Lisäksi pyrittiin edistämään opettajien osaamista oppimisvalmiuksien tunnistamisessa, oppimisvaikeuksien ja psykososiaalisten ongelmien varhaisessa tunnistamisessa sekä tukipalveluihin ohjaamisessa. Koulutuspäivien teemoja olivat mm. motivaation ja koulutaitojen kehitys siirryttäessä esiopetuksesta kouluun, motivaation merkitys koulusuoriutumiseksi, alisuoriutuminen, matemaattisen ajattelun kehittyminen lapsella, sisäänpäin kääntynyt ja ulospäin suuntautunut käyttäytyminen; oireet, ilmeneminen ja asiaan puuttuminen sekä esikoululaisten oppimisvalmiudet.

Vuonna 2006 koulutuspäiviä oli yhteensä 12 kpl. Päivät pidettiin samalla tavoin organisoituina ja kaksipäiväisinä kuten edellisvuonnakin. Niitä järjestettiin Helsingissä, Kokkolassa ja Espoossa. Koulutukseen osallistui 30 kasvatus- ja opetusalan asiantuntijaa, joista muodostui varsin nopeasti erityisen aktiivinen, pohtiva ja keskustelevala ryhmä.

Koulutusteemoina käsiteltiin mm erityisopetusnormistoa, integraation teoreettista taustaa ja erilaisia käytänteitä. Pohdittiin erityistä tukea tarvitsevien opetuksen järjestämisen mahdollisuuksia ja hidasteita. Tutustuttiin tukea tarvitsevien opetuksen toteutustapoihin ja –muotoihin eri paikkakunnilla yleisopetuksen näkökulmasta tarkasteltuna. Tarkasteltiin sosiaalista kompetenssia ja oppimisvaikeuksia sekä käyttäytymiseen liittyvää oireilua ja oireiluun puuttumisen tapoja, menetelmiä ja välineitä. Paneuduttiin myös oppilashuoltoon ja koulun sosiaalipsykologiaan, oppimisvalmiuksien tunnistamiseen ja edistämiseen sekä oppimisvaikeuksiin ja niiden varhaiseen havainnointiin. Lisäksi tarkasteltiin oppimisen ja kasvatustyön tekemisen iloa sekä tutustuttiin teorian ja käytännön kautta tyttö- ja poika-pedagogiikkaan.

Koulutusta pidettiin paikallisia hankkeita hyvin tukevana. Etuna nähtiin myös, että ydin-toimijat muodostivat sopivan kokoisen ryhmän, jotta kaikkiin tutustuminen ja yhteinen ajatusten ja käytänteiden vaihto oli mahdollista. Kokemukset aikaisemmista yhteisistä hankkeista edesauttoivat myös tulosten aikaansaamista.

Molempina vuosina koulutus- ja hankemateriaaleja koottiin internetympäristöön osoitteisiin <http://peda.net/veraja/tkk/alpo/tyotila> ja <http://peda.net/veraja/tkk/latu/erilaiset/2006>

Hankekoulutuksen ohessa myös paikallisissa koulutuksissa on korostettu tukea tarvitsevien asioita ja sitä, miten opettaja tunnistaa ja ennaltaehkäisee oppimisvaikeuksia.

4.1.6 Yhteenveto

Hanke on lisännyt edellytyksiä oppimisvalmiuksien tunnistuksen varhaistumiseen ja parantamiseen kouluttamalla ja tukemalla opettajien työtä. Kuntien kehittäminen on tehostanut alueen yhteistyön suunnitelmallisuutta ja järjestämistä. Se on tuottanut työhön välineitä ja materiaaleja. Hanke on myös vaikuttanut pitämällä tukea tarvitsevien asioita esillä sekä vahvistamalla yhteisöllisyyttä ja yhteisyyttä.

Tukipalvelujen jatkuvuus on parantunut prosessuaalisen työskentelyn myötä ja kehittämällä koulutuksen nivelvaiheiden toimivuutta. Erityisesti huomio on kiinnitetty varhaiskasvatukseen sekä esi- ja alkuopetukseen.

Hankkeen perusteella tuetaan ajatusta sellaisen kansallisen toimintamallin kehittämisestä, joka edustaisi yleistä ja erityistä tukea tarvitsevien opetuksen resursseja ja asiantuntijuutta (koulutus, ohjaus, välineet, materiaalit). Tällöin tulee huomioida valtion koulut, kunnalliset resurssikeskukset, virtuaalinen toiminta ja muut alueelle mahdollisesti kehitettävät järjestelmät.

Hallintorajat ylittävän ja moniammatillisen toiminnan kehittämisen osalta tulisi vahvistaa säädöspohjaista sekä (keskus)hallinnon tukea.

EKA-pelin käyttökokeilu (LIITE 1)

Virtuaalihanke, Sosioemotionaalisten vaikeuksien ennaltaehkäisy ja varhainen tunnistaminen (LIITE 2)

4.1.7 Organisaatio ja toimijat

Teemaan osallistuivat seuraavat koulutuksen järjestäjät:

Espoon kaupunki
 Juankosken kaupunki
 Kaustisen kaupunki
 Kokkolan kaupunki
 Lappeenrannan kaupunki
 Lempäälän kunta
 Oulun kaupunki
 Oulun normaalikoulu
 Turun kaupunki
 Utajärven kunta
 Vaasan kaupunki

4.1.8 Yhteystiedot

Teemakoordinaattori: päivähoidon tarkastaja Kristiina Sillman, Turun sosiaalikeskus, päivähoito-osasto, Turku, kristiina.sillman@turku.fi

Opetushallituksen yhdyshenkilö: ylitarkastaja Pirkko Holopainen, pirkko.holopainen@oph.fi

4.2 Teema 2. Opiskelutaitojen kehittäminen

4.2.1 Teeman yleistavoitteet

Kehittämisteema 2 keskittyi opettajien taitojen kehittämiseen oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaamisessa. Opettajien tietoisuutta opiskelutaitojen olemuksesta pyrittiin lisäämään, minkä toivottiin lisäävän opettajan taitoja oppilaiden ja opiskelijoiden ohjaamisessa.

Teemassa määriteltiin taitavaksi oppijaksi sellainen, joka

- on oppimiseen sitoutunut
- osaa käyttää itsensä ja kulloisenkin oppimistehtävän kannalta tarkoituksenmukaisia strategioita
- osaa kohdata uusia ongelmia, joita ei rutiininomaisesti kykene ratkaisemaan olemassa olevan tiedon pohjalta
- osaa arvioida omaa toimintatapaansa ja pystyy tarvittaessa muuttamaan sitä tarkoituksenmukaisemmaksi.

Toiminnassa pyrittiin löytämään tapoja, joilla vaikutetaan opiskelutaitojen kannalta merkittäviin asioihin, joita ovat mm.

- oman tyylin löytäminen
- omien toimintatapojen tarkkailu ja arviointi
- tiedostuminen erilaisista toimintatavoista
- asenteet opiskeluun
- minäkuva oppijana.

4.2.2 Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet

Hankesuunnitelmissa ilmoitettiin seuraavia tavoitteita:

- vaikuttaa opettajien asenteisiin erilaisuutta kohtaan
- lisätä opettajien tietoja oppilaiden ja opiskelijoiden monenlaisesta erilaisuudesta
- lisätä opettajien tietoja erilaisille oppijoille soveltuvista opetus- ja opiskelumenetelmistä ja taitoja käyttää niitä
- muuttaa asenteita myös kodeissa sekä oppilaiden suhtautumisessa oppimisongelmiin
- etsiä keinoja, joilla huonosti motivoituneiden ja alisuoriutujien tavoitteellisuutta ja motivaatiota nostetaan, oppimistuloksia parannetaan ja opiskelun keskeyttämistä vähennetään

4.2.3 Tulokset/vaikutukset

4.2.3.1 Opettajien koulutus/kouluttautuminen

Opettajien tietojen ja taitojen lisäämiseksi on järjestetty sekä oppilaitoskohtaista että kuntakohtaista koulutusta. Koulutuksen teemoina ovat olleet ne asiat, joita teemaryhmässä on pyritty edistämään.

Raporteissa todetaan, että

- tietoisuus erityistä tukea tarvitsevista opiskelijoista on lisääntynyt ja kiinnostus erilaisia oppijoita ja erilaisia opiskelutyyliä ja -tapoja kohtaan on lisääntynyt ja asenteissakin on tapahtunut muutoksia positiiviseen suuntaan.
- opettajat ovat jatkokouluttautuneet
- paljon positiivista keskustelua mukana olleissa kouluissa
- omista kokemuksista on kerrottu myös oman oppilaitoksen muille yksiköille ja jotkut oppilaitokset laajemminkin

4.2.3.2 Yksittäisessä oppilaitoksissa on toteutettu mm. seuraavia hankkeita:

Perusopetuksen alimmilla luokilla toteutettuja hankkeita

Esimerkki 1: Savonlinnan normaalikoulu

Hankkeen päämääränä oli oppijakeskeisen palaute- ja arviointijärjestelmän kehittäminen esi- ja alkuopetusluokilla. Oppilaitoksessa kehitettiin arviointi- ja itsearviointimalleja (mm. todistukset ja arviointikeskustelut) oppilaan oppimisen ja minäkäsityksen tueksi.

Hankkeen myötä keskityttiin kehittämään oppilaan opiskelutaitoja kodin ja koulun yhteistyönä. Tavoitteena oli syventää kehitys- ja arviointikeskusteluja mm. laaditun kirjallisen lomakkeen avulla sekä tehostaa kodin ja koulun vuorovaikutusta palautteen ja arvioinnin osalta.

Ajatus hankkeeseen liittyvien tavoitteiden rajaamisesta kapealle ja konkreettiselle alueelle tuntui toimivalta ratkaisulta. Samoin hankkeeseen osallistuvien opettajien ja oppilasryhmi- en rajaaminen esiopetus -2 -luokille antoi mahdollisuuden keskittyä tietyn ikäryhmän arviointi- ja palautemenetelmiin.

Työryhmän jäsenten palautteen perusteella, hankkeeseen liittyvä materiaali ja kokoontumissa vaihdetut ajatukset olivat auttaneet opettajia kehittämään edelleen omia arviointikäytänteitään. Erityisesti kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen oppimisen näkökulmasta toi konkreettisia työvälineitä opettajien käyttöön arviointilomakkeiden muodossa.

Esimerkki 2: Turun normaalikoulu

Hanke keskittyi oppilaiden opiskelunvalmiuksien kehittämiseen. Jokainen kouluaste pohti tahollaan keskeisiä kehittämiskohteita ja suunnitteli painopisteitä.

Alakoulun teemana on ollut Vastuu itsestä, ryhmästä ja omasta työstä.

Siellä kaikilla luokilla toteutetussa ja edelleen jatkuvassa projektissa on edetty Borban (Borba, Michele, 2001) teorian mallin mukaisella toiminnalla.

Luokilla tehtiin aluksi kysely konkreettisista toimintamalleista ja kartoitettiin arvioita siitä, millaisessa luokassa oppilaan olisi hyvä olla. Jatkossa on seurattu sitä mikä toimii hyvin, mikä ei.

Ensimmäisenä, lukuvuonna -04 -05 on keskeisenä ollut empatiateema ja lukuvuonna -05 -06 on teemana ollut omatunto. Itsehillintä -teemaa työestetään lukuvuonna -06 -07. Näiden keskeisten taitojen toivotaan olevan hallinnassa yläkouluun tultaessa. Tulevaisuus näyttää, voidaanko tämän projektin tulokset havaita tulevissa 7-luokkalaisissa aikanaan. Painopiste alakoulun puolella on näin ollen sosiaalisten taitojen oppimisessa.

Perusopetuksen ylimmillä luokilla toteutettu hanke: Sursik skola

On perehdytty oppimistyyleihin ja autettu oppilaita tunnistamaan oma tyylinsä. Tyylien tuntemusta on pyritty soveltamaan opetukseen ryhmittämällä oppilaita aina toisinaan tyylien mukaisesti. Kieltenopettaja on yrittänyt kehittää eri tyyleille sopivia opetus- ja opiskelumenetelmiä. Erityisesti on kiinnitetty huomiota kinesteettisiin ja taktiilisiin oppilaisiin, koska heillä on vaikeuksia sopeutua perinteiseen opettajakeskeiseen opetukseen. Menettely on kohottanut erityisesti poikien motivaatiota.

Koulussa toimii ns. resurssiluokka, jonne pyritään. Siellä työskentely on opettanut opettajille paljon siitä, miten erityisesti pojat haluavat opiskella koulussa. Traditionaalinen kateederiopetus ei toimi. Monet pojat mielellään keskustelevat ja haluavat haasteita ongelma-keskeisestä opetuksesta. Resurssiluokka on kaikin tavoin vastannut niitä tavoitteita, joita sille asetettiin, kun projekti alkoi. Luokan 18 oppilasta ovat saaneet yksilöllisempää opetusta, heidän opiskelumotivaationsa on kohonnut ja he ovat saaneet paremman kokonaisnäkemyksen oppimiseen. Tulevaisuudessa halutaan selvittää, voisiko oppilasmäärää lisätä ja voisiko saatuja oppeja soveltaa suurempaan, mahdollisesti eri ikäisistä koostuvaan ryhmään.

Lukio: Langinkosken lukio, Karhulan lukio, Kotkan aikuislukio

Yhdessä kunnan lukiossa opinto-ohjauksen luokkatunteja lisättiin, samoin ryhmänohjausta. Poissaolojen seurantaan luotiin uusi käytäntö sekä toteutettiin alustava LUKI-seula. Yhdessä lukiossa hankkeen antamien virikkeiden pohjalta suunniteltiin opinto-ohjaukseen soveltava valinnaiskurssi ”Oppimistaitojen kurssi”, joka on tarkoitettu opiskelijoille, joilla on oppimisvaikeuksia useammassa aineryhmässä. Kurssi koostuu erityisopettajan, psykologianopettajan, äidinkielenopettajan, vieraiden kielten opettajan, matemaattisten aineiden opettajan ja reaaliaineiden opettajan pitämistä opetusjaksoista. Jaksojen aikana käydään läpi oppimisvaikeuksia, oppimisprosessia ja eri aineiden opiskelutekniikoita. Aikuislukiossa kehitettiin tyhmänohjausta, opiskelijatilanteen läpikäymistä säännöllisesti opettajankokouksissa, kehitettiin opinto-ohjausta, kliinikkaopetusta sekä toteutettiin lukiokirjoittamisen kurssi.

Ammatillisella toisella asteella toteutettuja hankkeita

Esimerkki 1: Kangasalan ammattioppilaitos

Opiskelijoiden sitoutumisen ja motivaation sekä opettajien opiskelijantuntemuksen parantamiseksi on uusille opiskelijoille järjestetty mm. ryhmäytymisjakso. Se on toteutettu useana vuotena ja siitä todetaan olevan hyviä kokemuksia niin opiskelijoilla kuin opettajillakin. Erityistä tukea tarvitseville opiskelijoille on tarjottu Lue-kurssi, jonka tavoitteena on opiskelutaitojen kehittäminen.

Työvaltaisten toimintakäytäntöjen kehittäminen ja teoriaopetuksen ja käytännön yhdistäminen kokonaisvaltaisempaan suuntaan on onnistunut vaihtelevasti. Onnistumiskokemuksia tästäkin saatiin, mutta käytäntöä ei ole vielä ehditty saamaan osaksi toimintarakenteita. Toimintakäytännöt ovat vielä melko pitkälle henkilösidonnoisia. Kuitenkin työvaltaisten menetelmien kehittäminen on saatu käyntiin ja yhteistyötä on lisätty jonkin verran ammatti- ja yhteisten aineiden välillä.

Esimerkki 2: Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto

Hankkeen yksi tärkeimmistä saavutuksista oli käynnistää opiskelijoiden testaaminen oppimisvaikeuksien tunnistamiseksi. Syksyksi 2005 hankittiin Niilo Mäki –instituutin kehittämä testikokonaisuus, jota käytettiin ko. syksynä kaikkien ykkösluokkalaisten testaamiseen. Testi osoittautui kuitenkin liian rankaksi sekä opiskelijoille että yhdelle opettajalle tarkastettavaksi. Testin perusteella pystyttiin kuitenkin tunnistamaan opiskelijoiden oppimisvaikeuksia ja heille pystyttiin hankkeen rahoituksella antamaan tarvittavaa tukea. Tutkimenetelminä käytettiin opiskelijoille räätälöityjä oppimateriaaleja ja tukiopetusta. – Monilla opiskelijoilla huono opintomenestys johtuu runsaista poissaoloista. Niiden vähentämiseksi on kiinnitetty erityistä huomiota kodin ja koulun välisen yhteistyön kehittämiseen. Varhainen puuttuminen ongelmiin on huomattu parhaaksi välineeksi poissaolojen ja keskeyttämisten vähentämiseksi.

4.2.4 Teemassa järjestetty yhteinen toiminta

Teemassa järjestettiin Opetushallituksen ammatillisen koulutuksen linjalta johdetun Opetusjärjestelyjen ja –menetelmien monipuolistaminen ammatillisessa koulutuksessa – hankkeen kanssa yhteinen seminaari sekä lisäksi yhteistyössä teeman kolme kanssa yksi seminaari. Seminaarien aiheina olivat opiskelijoiden erilaisuuden tunnistamiseen, erilaisiin opetusjärjestelyihin ja opiskelutaitoihin liittyvät kysymykset. Seminaareissa käsiteltiin myös paikallisten hankkeiden kysymyksiä, keskusteltiin ja jaettiin kokemuksia.

Seminaarien lisäksi järjestettiin yhdyshenkilöiden tapaamisia, yksi yhdessä teema kolmen kanssa.

4.2.5 Organisaatio ja toimijat

Teemaan osallistuivat seuraavat koulutuksen järjestäjät:

Kotkan kaupunki

Pedersören kaupunki

Pihtiputaan kunta

Viitasaaren kaupunki

Joensuun yliopiston Savonlinnan normaalikoulu

Turun yliopiston normaalikoulu

Invalidiliitto ry.

Kangasalan ammattioppilaitoksen kuntayhtymä

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kuntayhtymä

Rovaniemen koulutuskuntayhtymä

Svenska Österbottens Förbund för utbildning och kultur

Teeman koordinaattori: lehtori Anne Rongas, Kotkan aikuislukio, anne.rongas@pp.inet.fi

Opetushallituksen yhdyshenkilö: opetusneuvos Anneli Tella, anneli.tella@oph.fi

4.3 Teema 3. Oppilaiden erot tietoisesti huomioon ottavan pedagogiikan ja ohjauksen kehittäminen

4.3.1 Teeman yleistavoitteet

Kehittämisteemassa pyrittiin luomaan sellaista toimintakulttuuria ja oppimisympäristöä, jossa oppilaiden ja opiskelijoiden vahvuudet, tukemisen tarve ja mahdollinen alisuoriutuminen pystyttäisiin tunnistamaan nykyistä paremmin.

Tavoitteiksi määriteltiin, että

- oppilaiden ja opiskelijoiden käsitykset oppimisesta ja kouluttautumisesta kehittyvät myönteisesti
- opettajat tunnistavat oppilaiden yksilölliset vahvuudet paremmin
- opettajien pedagoginen ratkaisuvälikoima kasvaa

4.3.2 Teemaan osallistuvien hankkeiden tavoitteet

Teema osoittautui laajaksi, ja kun mukana oli hyvin monenlaisia koulutuksen järjestäjiä, oli myös tavoitteissa erilaisia painotuksia, muun muassa:

- oppimistyylien tunnistaminen ja hyväksi käyttö opetuksessa
- arviointimenetelmien monipuolistaminen
- opettajien vertaistukiryhmät
- opettajien keskinäisen yhteistyön parantaminen oppilaiden ja opiskelijoiden ohjauksessa
- opettajien taitojen lisääminen heterogeenisen luokan opetuksessa
- sukupuolistereotyyppien tiedostaminen
- luokanvalvojan roolin vahvistaminen
- joustavat ryhmät
- kodin ja koulun yhteistyön kehittäminen

4.3.3 Tulokset/vaikutukset

Teemassa järjestettiin koulutusta temakohtaisesti ja paikallisesti. Kaikille tähän teemaan osallistuville järjestettiin yhteistä koulutusta mm. alisuoriutumisen tunnistamisesta ja ehkäisystä, oppimistyyleistä, lahjakkaiden opetuksesta ja maahanmuuttajien opetuksesta. Toiminnan kestäessä keskeisimmiksi kehittämisalueiksi valikoituivat:

- yhteistoiminta opettajien työn tukena
- joustavat ryhmittelyt
- alisuoriutumisen tunnistaminen, ohjauksen tehostaminen
- yhteistyö huoltajien kanssa

Kunnissa tai yksittäisissä oppilaitoksissa toteutettuja hankkeita:

4.3.3.1 Yhteistoiminta opettajien työn tukena

Opettajat tekivät yhteistyötä monilla alueilla. He tukivat toisiaan *vertaistutorointiryhmissä*, muodostivat *pedagogisia tiimejä*, laativat *yhteistä (oppi)materiaalia*, *opettivat yhdessä, jne.* Yhteistyössä opettajat myös pystyivät tutkimaan *joustavan ryhmittelyn* mahdollisuuksia.

Vertaistutorointi

Esimerkki: Hyrynsalmi, Nivan koulu sekä Kajaani, Teppanan koulu

Opettajat kokoontuivat kerran kuussa 3 – 4 hengen vertaistutorointiryhmiin, ns. ”pallukaryhmiin”. Ryhmissä keskusteltiin kunkin opettajan huolta herättäneistä oppilaista. Ryhmät toimivat opettajien keskinäisen pohdinnan foorumina, jossa uusista havainnoista syntyvä tieto sulautui opettajien entiseen tietoon. Asioita käsiteltiin pienissä ryhmissä keskustellen ja väitellen, jolloin jokainen voi reflektoida omia ajatuksiaan suhteessa toisten ajatuksiin. Vuorovaikutteisuuden koettiin edistävän varhaista puuttumista ja uusien käytänteiden omaksumista ja niihin sitoutumista.

Pedagogiset tiimit ym.

Esimerkki 1: Varkaus, Repokankaan koulu sekä Lappeenranta, Luukeaan koulu

Tiimeissä toteutettiin yleisopetuksessa ja erityisopetuksessa olevien oppilaiden yhteistä opetusta. Tiimien opettajat ja avustajat suunnittelivat ja arvioivat opetusta ja toimintaa viikoittain säännöllisesti tiimivastaavan johdolla. Rehtori ja tiimivastaavat arvioivat ja suunnittelivat toimintaa jaksoittain, ja huoltajat arvioivat opetuksellista tiimitoimintaa lukuvuosittain. Toiminta perustui oppivan organisaation teoriaan ja siitä tehtiin hankkeen kuluessa opinnäytetyö.

Esimerkki 2: Posion yläkoulu

Luokanvalvojat toimivat tiiminä. Joka toinen viikko pidettiin luokkatasoiset opettajien tiimipalaverit, joissa luokanvalvojat mm. sopivat ajankohtaisista aiheista luokanvalvojan tunneille ja sopivat oppilashuoltotyöryhmään vietävistä asioista. Palavereihin osallistuivat myös opinto-ohjaaja ja kuraattori mahdollisuuksiensa mukaisesti. Luokanvalvojakansioon kerättiin materiaalia tuntien järjestämisen avuksi.

4.3.3.2 Joustavat ryhmittelyt

Suurin osa teeman 3 kouluista innostui kokeilemaan uudenlaisia tapoja jakaa opetusryhmiä. Ryhmittelyperusteista yleisin perustui oppimistyyliin. Joustavilla ryhmillä pyrittiin tukemaan paremmin oppilaiden etenemistä omista lähtökohdistaan. Lähtökohtina pidettiin toisaalta kunkin senhetkistä osaamista ja toisaalta kunkin vahvuuksia ja tapaa oppia ja työskennellä. Opetuksen tavoitteita ei muutettu.

Oppimistyyli ryhmittelyn perustana

Esimerkki 1: Lappeenranta, Lauritsalan, Luukeaan, Kanavansuun, Mustolan ja Muukonniemen koulut

Lähes kaikki hankekoulut perehtyivät oppimistyyliin joko teeman yhteisissä tapaamisissa tai paikkakuntaakohtaisesti. Lappeenranta teetti oppimistyylianalyysin kaikille hankke-

seen osallistuville opettajilleen ja useat koulut teettivät oppilaillaan oppimistyylytestejä. Erityisopettaja Päivi Rimpiläinen ja luokanopettaja Jarno Bruun Kuopion Luotsi-hankeesta kävivät kouluttamassa opettajia usealla paikkakunnalla. Jotkut siirsivät Luotsimallin omaan kouluunsa sellaisenaan, ja toiset laativat siitä oman sovelluksensa.

Esimerkki 2: Liperi, Ylämyllyn koulu (luokat 1 – 6)

Osa opetuksesta järjestettiin oppimistyyliin perustuvissa ryhmissä. Oppilaiden oppimistyyliä selvitettiin sekä havainnoimalla että kyselemällä vanhemmilta ja oppilaita itseltäänkin. Tämän perusteella oppilaat jaettiin kahteen ryhmään: analyttisiin ja holistisiin. Huomattava osa oppilaista oli tyyliltään joustavia, joille sopii kummankinlainen opetus, mutta osa sijoittui selvästi tyyliin jompaankumpaan ääripäähän. Oppilaat jaettiin kahden opettajan kesken, ja kummallekin ryhmälle valittiin opettaja, jolle ko. tyyli sopi paremmin. Opettajat totesivat, että oppiminen tällaisissa ryhmissä sujui hyvin ja työrauhaongelmia oli vähän. Opettaminen vaatii kuitenkin onnistuakseen huolellista yhteissuunnittelua, oppiaineiden valintaa, viikkotuntimääristä sopimista, tavoitteiden asettelua, jakson kestosta, oppimateriaaleista ja arvioinnista sopimista. Holistien ryhmässä pyrittiin toiminnalliseen opetukseen, useiden aistikanavien käyttöön ja kokonaisuuksien hahmottamiseen. Oppilaat tekivät paljon parityötä, tunteilla saatettiin kuunnella hiljaista musiikkia ja oppilaat saivat myös valita työskentelyasentonsa ja –paikkansa luokassa vapaasti. Analyttisten ryhmässä opiskelu oli perinteisempää. Edettiin yksityiskohdista kokonaisuuksiin, ja huolehdittiin siitä, että tuntiin sisältyy toistuvia rutiineja. Monet oppilaat työskentelivät mieluiten yksin, mutta osa halusi työskennellä verrokin kanssa.

Ryhmittely oppimisvalmiuksien perusteella

Liperi, Ylämyllyn koulu

Vuosiluokkien 1-6 koulussa oppilaat jaettiin äidinkieli- ja matematiikassa 1 – 3 kertaa viikossa ns. tuumatuntiryhmiin. Ryhmät muodostettiin senhetkisten taitojen perusteella, jolloin opettaja pystyi painottamaan sitä ainesta, missä oppilaat tarvitsivat taidoilleen vahvistusta. Tuumatuntien suunnittelusta ja toteutuksesta vastasivat luokanopettaja, laaja-alainen erityisopettaja ja mahdollisuuksin mukaan erityisluokan opettaja yhteistyössä. Yhdessä ryhmistä oli lisäksi apuna koulunkäyntiavustaja. Onnistuminen edellytti huolellista yhteissuunnittelua, mutta niin oppilaat, opettajat kuin huoltajat kokivat järjestelyn onnistuneeksi. Tavoitteet olivat samat kaikilla muilla oppilailla paitsi niillä, joilla oli yksilöllistettyjä oppimääriä. Tuumatuntijakson pituus oli pari kuukautta, ja jakson jälkeen ryhmien kokoonpanoa voitiin tarvittaessa muuttaa.

Samassa koulussa eriytettiin opetusta liikuntatunneilla. Hiihdon opetuksessa oman ryhmänsä muodostivat ne, jotka harjoittelivat vasta perusvalmiuksia. Toiseen ryhmään kuuluivat jo pitempään hiihtäneet, jotka lähtivät vaativampaan maastoon kehittämään taitojaan. Pelitunneilla oppilaat jaettiin rajun pelin ja ei niin rajun pelin ystäviin, jolloin aremmatkin oppilaat pääsivät paremmin peliin mukaan. Tämäkin järjestely sai hyvää palautetta kaikilta osapuolilta.

Useita erilaisia ryhmittelyperusteita

Varkaus, Repokankaan koulu

Yleisopetusta ja luokkamuotoista erityisopetusta antavat koulut yhdistettiin (vuosiluokat 1 – 6). Tavoitteena oli turvata yksilöllinen oppimispolku erilaisille oppijoille opetuksellisen

tiimityöskentelyn keinoin. Perinteisestä opettajan yksin työskentelystä haluttiin siirtyä ko-keilemaan yhteistä opettajuutta.

Kouluun muodostettiin neljä opetuksellista tiimiä, jotka toteuttivat integraatiota ja rakensivat yhteistyömalleja tiimivastaavien johdolla oppilaidensa tarpeista käsin. Lukuvuosi jaettiin neljään jaksoon. Jaksojen taitteissa tiimityöskentelyä arvioitiin laadittujen yhteenve-tojen ja tilastojen pohjalta. Lukuvuoden lopussa suoritettiin kyselytutkimus huoltajille ja tiimitoiminnan tilaa koskeva kysely henkilöstölle. Kehityskeskusteluja käytettiin työhyvin-voinnin arviointiin.

Tiimityöskentelyn tuloksena syntyi kolme (3) opetuksellisen yhteistyömallia yleisopetuk-sen ja erityisluokkaopetuksen integraatioon. Pienryhmäopetus, suuryhmäopetus ja yksi-löllinen oppilaan siirtyminen ryhmästä toiseen kehittyivät yleistettävissä oleviksi integraa-tion muodoiksi.

Kaikki oppilaat osallistuivat integroituun opetukseen sekaryhmien ja suuryhmäopetuksen kautta. Erilaisten oppimistyylien huomioimisesta opetuksessa hyötyivät erityisesti lahjak-kaat lapset. Integraatio antoi mahdollisuuden erityisoppilaille edetä vahvuusalueillaan ky-kyjensä mukaisesti ja vastaavista tukea tarvitseville tilaisuuden edetä omaan tahtiinsa sopi- vassa viiteryhmissä.

Huoltajilta saadussa palautteessa varsinkin pienryhmäopetusta pidettiin oppilaan oppimi-selle hyvänä ratkaisuna. Oppilaiden sosiaalisten taitojen ja suvaitsevaisuuden todettiin ke-hittyneen.

Tiimityöskentely lisäsi työn iloa. Yhteisöllisyys kehittyi ja vastuuta tunteissa jaettiin, minkä todettiin lisänneen työssä jaksamista.

Onnistumisen kokemukset niin oppilaiden kuin henkilöstön osalta rohkaisevat kehittä-mään koulua oppivana organisaationa.

4.3.3.3 Alisuoriutumisen tunnistaminen, ohjauksen tehostaminen

Useiden eri tutkimusten mukaan melkoinen osa oppilaista alisuoriutuu. Jotta alisuoriutu-minen vähenisi, on ensin pystyttävä tunnistamaan tällaiset oppilaat ja sen jälkeen selvitet-tävä, millaisin toimenpitein heitä voidaan tukea. Alisuoriutujia on myös lahjakkaissa oppi-laissa, joille tavallinen opetus ei tarjoa riittävästi haasteita.

Esimerkki 1: Hyrynsalmi, Nivan ja Iston koulut (vuosiluokat 1 – 6)

Opettajille tehtiin kysely, jossa heidän tuli arvioida, ketkä heidän oppilaistaan alisuoriutu-vat. Riskiryhmään seuloitui 17 % oppilaista. Valtaosa oli poikia. Asiasta pidettiin tiedotus-tilaisuus vanhemmille, ja kyseisille oppilaille järjestettiin tukitoimia niin koulussa kuin ko-tonakin yhteistyössä huoltajien kanssa. Apuna käytettiin myös Niilo Mäki –instituutin seu-ranta- ja kuntoutusmateriaalia. Kaikkia oppilaita rohkaistiin myös lukuharrastuksen pariin järjestämällä säännöllisesti koko koulun yhteisiä lukutunteja. Opettajien arvion mukaan oppilaat – myös pojat – innostuivat selvästi lukemaan aiempaa enemmän.

Esimerkki 2: Kaustisen musiikkilukio

Lukiopolkuun sijoitettiin systemaattisesti ns. tuumauspysäkkejä: jokaisella oli oma henki-lökohtainen opintosuunnitelma (HOPS), jota tarkistettiin säännöllisesti kaksi kertaa luku-

vuodessa. Tutorit (= ryhmänohjaajat) haastattelivat opiskelijat henkilökohtaisesti, ja työvälineenä oli sähköisellä oppimisalustalla toimiva HOPS-lomake, jonka opiskelija täytti itse ennen ohjauskeskustelua. Opettajatutorien ohella koulussa oli myös opiskelijatutoreita. Lisäksi opintojen alkuun sijoitettiin "Orientoivat opinnot" –kurssi (OP3), joka kaikki lukion aloittavat opiskelijat ohjattiin valitsemaan. OP3 –kurssin aikana kartoitettiin myös erilaiset oppijat ja erityistukea tarvitsevat.

4.3.3.4 Yhteistyö huoltajien kanssa

Kouluissa on usein suhteellisen vakiintunutta yhteistyötä huoltajien kanssa niin kauan kuin oppilaita opettaa luokanopettaja. Myöhemmin yhteistyö saattaa vähetä, vaikka oppilaat tarvitsisivat edelleen tukea opinnoilleen niin koulusta kuin kotoakin.

Esimerkki: Kajaani, Teppanan koulu (vuosiluokat 1 – 6)

Ennen syyslomaa jokaisessa luokassa asetettiin oppilaille yksilölliset tavoitteet, ja tammikuussa käytiin arviointikeskustelut oppilaan, huoltajan ja opettajan kesken. Lisäksi pidettiin tarvittaessa päivittäin yhteyttä ”seuralaisen” avulla. Toisessa, vuosiluokat 7 – 9 käsittävässä koulussa yhteyttä kotiin vahvistettiin vanhempainvartteja pitämällä. Huoltaja täytti ennen tapaamista lomakkeen, jossa tiedusteltiin oppilaan koulunkäynnin historiaan, sujuvuuteen ja mahdollisiin ongelma-kohtiin liittyviä asioita.

4.3.3.5 Ammatillisissa oppilaitoksissa toteutettuja hankkeita

Oppimisympäristön kehittäminen

Oulun seudun ammattiopisto, Haukiputaan yksikkö

Oppilaitoksessa pyrittiin parantamaan oppimistuloksia kehittämällä monipuolisesti oppimisympäristöä. Oppimisympäristö jaettiin fyysiseen, sosiaaliseen, kognitiiviseen ja psyykkiseen. Parhaiten onnistuttiin sosiaalisen ja kognitiivisen oppimisympäristön kehittämisessä. Opettajan ja opiskelijan vuorovaikutusta kehitettiin muun muassa tulevaisuuden muis-telu –periaatteella, jossa lähtökohtana ovat opiskelijan vahvuudet sekä kodin ja koulun tiiviillä ja varhaisella yhteistyöllä. Opetusta kehitettiin paremmin yksilöllisiä tarpeita vastaavaan suuntaan myös resursoimalla opettajille yksilöllisen opetuksen tunteja. Erityisen paljon edistymistä havaittiin opettajien asenteissa: suhtautuminen opiskelijoihin muuttui arvostavampaan suuntaan.

Opiskelua tukevan materiaalin ja muun aineiston kehittäminen

Pohjois-Karjalan koulutus kuntayhtymä, Joensuu

Hankkeessa saatiin valmiiksi opiskelijan oppimistyyliä ja –strategiaa mittaava testi, joka liitettiin yhden opintoviikon laajuiseen Minä oppijana –kurssiin. Lisäksi saatiin hyvään alkuun erityisopetuksen materiaalipankki, jota työstetään edelleen yhteistyössä WSOY:n Opit-palvelun kanssa. Lähihoitajien koulutukseen lähdettiin kehittämään käytännönläheisempiä tapoja opiskella lääkelaskentaa. Työn on edelleen käynnissä. Hanke oli suurelta osin vaikuttamassa parhaillaan kehitettävään verkko-opistoon ja opiskelijaportaaliin. Verkkoon on valmisteilla myös luki- ja matematiikkatesti.

4.3.4 Teemassa järjestetty yhteinen toiminta

Teemassa järjestettiin yksi laivaseminaari ja yksi kaksipäiväinen yhteinen seminaari sekä lisäksi yhteistyössä teeman kaksi kanssa yksi seminaari ja yhteistyössä teeman 3 a kanssa yksi seminaari. Seminaarien aiheina olivat alisuoriutumisen tunnistaminen ja ehkäiseminen, oppimistyylien käyttäminen opetuksen järjestämisessä, lahjakkuuden tukeminen, maahanmuuttajien opetus, jne. Lisäksi seminaareissa käsiteltiin paikallisten hankkeiden kysymyksiä, keskusteltiin, jaettiin kokemuksia ja opittiin toinen toiseltaan.

Seminaarien lisäksi pidettiin vuosittain 1 – 2 yhdyshenkilöiden tapaamista.

4.3.5 Organisaatio ja toimijat

Teemaan osallistuivat seuraavat koulutuksen järjestäjät:

Huittisten kaupunki
 Hyrynsalmen kunta
 Kajaanin kaupunki
 Kaustisen kunta
 Lappeenrannan kaupunki
 Liperin kunta
 Outokummun kaupunki
 Posion kunta
 Turun kaupunki
 Varkauden kaupunki
 Huittisten ammatti- ja yrittäjäopisto
 Oulun seudun ammattiopisto
 Pohjois-Karjalan koulutuskuntayhtymä
 Salon seudun koulutuskuntayhtymä

Teeman koordinaattori: rehtori Jaakko Kosonen, Lauritsalan lukio, jaakko.kosonen@lappeenranta.fi

Opetushallituksen yhdyshenkilö: opetusneuvos Anna-Kaisa Mustaparta, anna-kaisa.mustaparta@oph.fi

4.4 Teema 3 a. Korkeammalle ja syvemmälle

4.4.1 Teeman yleistavoitteet

Teemassa keskityttiin siihen, kuinka voitaisiin paremmin tukea erityisen motivoituneita ja haasteita tarvitsevia lukiolaisopiskelijoita koulutusjärjestelmän sisällä. Tavoitteeksi asetettiin opiskelijoiden lahjakkuuden/ erityiskiinnostuksen tietoisesti huomioon ottavan pedagogiikan kehittäminen.

Toiminnassa painottuivat:

- mahdollisuus tarjota jostain aihealueesta tai oppiaineesta erityisen kiinnostuneille opiskelijoille yksilöllisiä syventäviä ja integratiivisia kursseja
- lahjakkuuden mukaiset yksilölliset oppimiskokemukset
- tilaisuus sosiaalisten taitojen kehittämiseen tai löytämiseen samoista asioista kiinnostuneissa vertaisryhmässä

- studia generalia –esitelmät, osallistujina kaikkien kuuden lukioin opiskelijat, puhujina eturivin tiedemiehet, taiteilijat, kulttuurihenkilöt

4.4.2 Teemassa toimivien hankkeiden tavoitteet

Kehittämisteemassa 3 a oli mukana vain yksi kunta, Helsinki, ja sen kaikki erikoislukiot. Teeman yleistavoitteet olivat näin ollen samat kuin siihen osallistuvien koulujen tavoitteet.

4.4.2.1 Tulokset/vaikutukset

Toiminta perustui opiskelijoille tarjottaviin kursseihin, opettajien moniammatilliseen yhteistyöhön, verkkotyöskentelytaitojen kehittämiseen Fronter -oppimisalustalla sekä elinkeinoelämä- ja yliopistoyhteistyöhön kotimaassa ja Euroopassa. Tavoitteena tässä yhteydessä on tutustua muiden Euroopan maiden malleihin lahjakkaiden opiskelijoiden opetuksessa sekä kehittää eri maiden välillä vastavuoroista yhteistyötä lukiolaisten tietojen syventämiseen tähtäävässä opetuksessa ja tavoitteiden kohottamisessa entistä korkeammalle tasolle.

Oppiainerajat ylittävä opetus

Eriyisen kiinnostuneille opiskelijoille tarjotaan laaja-alaista, syventävää ja myös oppiainerajat ylittävää opetusta. Aihepiireinä on ollut filosofia ja kirjallisuus, yhteiskunnallinen vaikuttaminen, arkkitehtuuri ja geometria, English club – englanninkielinen kulttuurikerho, Kaaos –fysiikkaa ja filosofiaa, mediapsykologia, filosofian syväluotaus nuorille, Ihminen luonnonvalinnan kourissa jne.

Opiskelijoiden ja opettajien verkottumismahdollisuus

Eri koulujen opiskelijoille on järjestetty mahdollisuus verkottua keskenään ja löytää vertaisryhmä. Hankkeessa mukana olevat ja oppiainerajat ylittävästä opetuksesta kiinnostuneet opettajat ovat verkottuneet keskenään. Verkkoopedagoginen valikoima on laajentunut.

Yhteydet kotimaiseen ja ulkomaiseen tiede- ja koulutusyhteisöön

On luotu yhteyksiä koti- ja ulkomaiseen tiedeyhteisöön, elinkeinoelämään ja tutustuttu ulkomaisiin malleihin ja hyödynnetty niitä. Taloudellinen Tiedotustoimisto on esitellyt eri aloja hankkeen opiskelijoille. Rehtoriryhmä on tutustunut Moskovassa lahjakkaiden opetukseen. Yksi hankkeen opettajista osallistui Suomessa kansainväliseen lahjakkaiden seminaariin (ECHA-Lahti), loi siellä yhteydet Oxfordin yliopistoon, josta sai kutsun kahdelle opettajalle Englantiin tutustumaan brittiläiseen ajatteluun lahjakkaiden opettamisesta. Oxfordin yliopiston professori tulee Suomeen hankkeen seminaariin 8.5.2007.

Tyttöjen ja poikien kiinnostuksen kohteiden laajentaminen, tasa-arvoisuus

Tavoitteena on ollut laajentaa tyttöjen ja poikien kiinnostuksen kohteita perinteisten valintojen ulkopuolelle ja edistää molempiensukupuolien hakeutumista eri aloille tasapuolisesti. On kiinnitetty huomiota poikien ja tyttöjen tasapuolista osallistumista kursseille.

Valtakunnallinen uusien mallien levittäminen

Saatuja kokemuksia esitellään ja sovelletaan myös valtakunnallisesti. Seminaarissa 8.5.2007 etsitään mallia, jolla muissakin yliopistokaupungeissa voisi rakentua Helsingin mallin pohjalta yhteistyötä lahjakkaiden opetuksen kehittämiseksi. Kiinnostusta asiaan on herännyt eri puolilla Suomea.

4.3.3 Organisaatio ja toimijat

Hankkeessa toimii kuusi Helsingin kaupungin lukiota ja hanketta koordinoi Helsingin kaupungin opetusviraston Nuoriso- ja aikuiskoulutuslinja. Osallistuvien lukioiden aineopettajat muodostivat omia työryhmiä ja työpareja. Hankkeeseen kuuluvat säännölliset suunnittelukokoukset ja vuotuinen työseminaari.

4.3.4 Tiedottaminen ja koulutus

Helsingin tuloksia ja kokemuksia tullaan esiteltiin valtakunnallisessa hankeseminaarissa syksyllä 2006 Helsingissä. Sitä ennen jo Opetushallituksen valtakunnallisilla lukiopäivillä 2005 Helsingissä, Hankkeen ideoiden levittämiseksi ja lahjakkaiden opetuksen kehittämiseksi Mäkelänrinteen lukio järjestää yhdessä Opetushallituksen kanssa nk. huippuseminaarin 8.5.2007, johon on tulossa alan professori Oxfordin yliopistosta.

4.3.5 Yhteystiedot

Hankekoordinaattori: Rehtori Seppo Pitkänen, Mäkelänrinteen aikuislukio, Helsinki
e-mail: seppo.pitkanen@edu.hel.fi

Hankkeen hallinnollinen yhteyshenkilö: Suunnittelija Raija Pääkkönen, Helsingin kaupungin Opetusvirasto
e-mail: raija.paakkonen@edu.hel.fi

Hankkeen valtakunnallisen toiminnan yhteyshenkilö: Opetusneuvos Pirjo Sinko, Opetushallitus
e-mail: pirjo.sinko@oph.fi

4.4 Hankkeen puitteissa järjestyt koulutukset ja seminaarit

4.4.1 Koko hankkeen yhteiset tilaisuudet

Kaikille teemaverkoille tarkoitettuja yhteisiä tapaamisia järjestettiin yhteensä kolme. Lisäksi järjestettiin jo ennen hankkeen käynnistämistä ja osallistujien valintaa sukupuolten erilaisia oppimistuloksia pohtiva seminaari.

27.1.2004 Uhkaako sukupuolten erilaisuus oppilaiden tasa-arvoa? –seminaari

- kutsuvierasseminaari
- aiheina mm. tyttöjen ja poikien erilaiset oppimistulokset, sukupuoli ja oppimisvaikeudet sekä sukupuolten väliset erot oppimismotivaatiossa

4.–5.10.2004 Käynnistyseseminaari

- hankkeeseen valituille koulutuksen järjestäjille
- aiheina mm. alueiden, koulujen ja yksilöiden väliset oppimistulosten erot, oppimisvaikeuksien tunnistaminen ja oppimisvalmiuksien vahvistaminen, opiskelutaidot, sukupuoli oppilaan- ja opinto-ohjauksessa, teemakohtainen työskentely

7.-9.11.2005 Laivaseminaari

- hankkeeseen valituille koulutuksen järjestäjille
- aiheina mm. oppimisvalmiuksien vahvistaminen, matematiikan oppimisvaikeudet, luetun ymmärtäminen, vierailut ruotsalaisissa kouluissa, teemakohtainen työskentely

24.11.2006 Päätösseminaari

- avoimena kutsuna kaikille perusopetuksen, lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille
- aiheina mm. flow-ilmiö, erilaiset lukutaidot, oppimisympäristöt sekä teemakohtaiset esittelyt

4.4.2 Kouluttajaverkosto

Opetushallitus tarjosi hankkeeseen osallistuville yleissivistävän koulutuksen järjestäjille mahdollisuuden hankkia kouluttaja kahdeksi päiväksi kuntaan. Mahdollisuuden käytti hyväkseen 11 – 12 kuntaa. Koulutusten aiheet painottuivat oppimisvaikeuksiin, mutta myös muista aiheista järjestettiin koulutuspäiviä. Koulutukset suunnattiin myös muille kuin hankkeeseen aktiivisesti osallistuville kouluille ja opettajille.

4.4.3 Tulosten levittämistilaisuudet

Opetushallitus teki Niilo Mäki –instituutin kanssa sopimuksen, jonka perusteella instituutti järjesti yksipäiväisiä koulutuksia matematiikan oppimisvaikeuksista, luku- ja kirjoitustaidon ongelmista sekä käytöshäiriöistä. Koulutuspäiviä järjestettiin neljä. Käytännön järjestelyistä vastasivat Kajaani, Lappeenranta, Oulu ja Turku. Kaksi koulutustilaisuutta järjestettiin syksyllä 2006 ja kaksi keväällä 2007. Koulutukset suunnattiin myös muille kuin hankkeeseen aktiivisesti osallistuville kouluille ja opettajille.

Toukokuussa 2007 teemaan 3a osallistuneet helsinkiläiset lukiot järjestivät Opetushallituksen tuella Huippuseminaarin, jossa pohdittiin lahjakkaiden ja erityiskiinnostuneiden oppilaiden, erityisesti lukiolaisten opetusta eri puolilta maata ja se sai jonkin verran myös valtakunnallista julkisuutta.

Syksyllä 2007 järjestetään vastaavat tilaisuus lähinnä peruskoulujen opettajille ja rehtoreille. Järjestäjänä toimii Lappeenranta Opetushallituksen tuella.

4.4.4 Julkaisut

- Koulu – sukupuoli – oppimistulokset, toim. Erja Vitikka, Helsinki 2004.
- Erilaiset oppijat – yhteinen koulu –lehti, 2006, jakelu kaikkiin peruskouluihin, lukioihin, ammatillisiin oppilaitoksiin ja kuntiin.
- Erilaiset oppijat – yhteinen koulu –esite, 2005, jakelu kaikkiin peruskouluihin, lukioihin, ammatillisiin oppilaitoksiin ja kuntiin.
- Värikkäät oppilaamme. Inklusiota, tiimityötä ja oppimistyylejä tavallisessa koulussa. Jarno Bruun ja Päivi Rimpiläinen. Ilmestyy syksyllä 2007.
- Varhainen tunnistaminen ja tuki. Ilmestyy syksyllä 2007 tai keväällä 2008.

5. Aikataulu

vuosi 2004

- 27.1.2004 Uhkaako sukupuolten erilaisuus oppilaiden tasa-arvoa –seminaari säätytalossa
- 3.3.2004 Opetushallituksen hanketyöryhmän asetetaan
- 19.4.2004 Tiedote hankkeeseen hakeutumisesta opetuksen ja koulutuksen järjestäjille
- 31.5.2005 Opetushallitus nimeää hankkeelle ohjausryhmän
- 5.8.2004 tehdään päätös hankkeeseen hyväksytyistä
- 4. – 5.10.2004 käynnistyseseminaari
- 13. – 24.12.2004 pohjoismainen kutsuseminaari Olika elever – gemensam skola – med fokus på kön Pohjoismaiden ministerineuvoston tuella Opetushallituksessa

vuosi 2005, alkupuoli:

- teemoille laaditaan indikaattorit
- teematapaamiset käynnistyvät
- pedagoginen kehittämistyö paikallistasolla alkaa
- hankkeeseen osallistuvat kunnat ja oppilaitokset laativat hankesuunnitelmat ja alkukartoitukset
- luodaan kontaktit sidosryhmiin

vuosi 2005, loppupuoli:

- kehittämistyö jatkuu teemoissa ja paikallistasolla
- tuotetaan hankkeen esite ja postitetaan se kaikkiin peruskouluihin, lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin sekä opetuksen ja koulutuksen järjestäjille
- väliraporttia valmistellaan
- 7. 9.11.2005 laivaseminaari, vierailu tukholmalaisissa kouluissa

vuosi 2006:

- toiminta teemoissa jatkuu (tapaamiset ja koulutukset)
- tulosten levitystyötä alueellisesti ja valtakunnallisesti Opetushallituksen myöntämien määrärahojen turvin (kouluttajatuki, tukihenkilömääräraha)
- 6. – 7.4.2006 peruskoulupäiviillä esitellään hankkeen kehittämistyötä
- tuotetaan lehti teemojen 2, 3 sekä 3a tuloksista ja postitetaan se kaikkiin peruskouluihin, lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin
- 24.11.2006 päätöseseminaari
- paikalliset toimijat laativat loppuraportit
- 2 Niilo Mäki –instituutin koulutusta oppimisvaikeuksista
- 18.-19.9.2007 Lahjakkaiden opetus matematiikassa ja fysiikassa

vuosi 2007:

- 2 Niilo Mäki –instituutin koulutusta oppimisvaikeuksista
- 8.2.2007 Huippuseminaari teeman 3 a Korkeammalle ja syvemmälle tulosten levittämiseksi
- kesäkuussa valmistuu hankkeen loppuraportti

- elokuussa ilmestyy Jarno Bruunin ja Päivi Rimpiläisen laatima julkaisu Värikkäät oppilaamme, joka postitetaan kaikkiin peruskouluihin ja jaetaan erilaisissa seminaareissa sekä nettijulkaisuna
- syyskuussa hankkeen teemat ovat esillä Suomen yhtenäiskouluverkoston Syve-Stadi 2007 –seminaarissa Finlandiatalossa
- loka-marraskuussa pidetään Lappeenrannassa valtakunnallinen seminaari lahjakkuuden tukemisesta perusopetuksessa

6. Kokonaisrahoitus ja rahojen käyttö

OPM:n määrärahakirjeellä 13.9.2005 Dnro 144/520/2005 myönnetty **195 000 €**.

VUOSI 2005

Käyttö:

Ekapelin käytön kustannukset	29 000 €
Kouluttajien koulutuspäivien kustannukset	2 427 €
Kuntien tukihenkilöt	<u>17 000 €</u>
yhteensä	48 427 €

VUOSI 2006

Ekapelin käytön kustannukset, kokeiluvaiheen raportointi ja käyttäjien konsultointi	16 000 €
Kuntien koulutuspäivien kustannukset	14 293 €
Niilo Mäen koulutukset	21 570 €
Lahjakkaiden seminaarin kulut	3 647 €
Päätösseminaarikulut	
- vuokrat	3 498 €
- lehti-ilmoitukset	1 387 €
- ruokailut	3 352 €
Hankekokousten kulut	1 123 €
Julkaisujen painokulut	6 572 €
- taitto	1 650 €
- artikkelien toimitustyö	5 000 €
- artikkelikirjoittajat	4 900 €
Kuntien tukihenkilöt (á 3 000 €)	27 000 €
- Oulu, Utajärvi, Huittinen, Turku, Kaustinen, Kokkola, Pedersöre, Kajaani, Vaasa	
Teemakoordinaattorit (á 2 500 €)	5 000 €
- Kotka, Lappeenranta	
Hankkeen tulosten levitys	26 950 €
- Syve ry 10 000 €	
- Helsinki 10 000 €	
- Lappeenranta 6 950 €	
yhteensä	141 942 €

7. Tulokset ja vaikuttavuus

Edellä (s. 4) todettiin hankkeen tavoitteista:

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu -kehittämishankkeen tavoitteena oli vahvistaa koulutuksen perusturvaa, tukea kasvatukselle, opetukselle ja oppimiselle asetettujen tavoitteiden saavuttamista ja edistää hankkeen tavoitteita tukevaa tutkimus- ja kehittämistoimintaa. Hankkeen tehtävänä oli tuottaa myös uutta tietoa ope-
tushenkilöstön perus-, jatko- ja täydennyskoulutuksen kehittämiseen.

Hankkeessa pyrittiin löytämään keinoja, joiden avulla voidaan vähentää alisuoriutumista ja edistää sellaisia käytänteitä, että kaikki oppilaat voivat optimaalisesti käyttää hyväksi omia oppimisen edellytyksiään. Tavoitteeseen pyrittiin edistämällä oppimisvaikeuksien tunnistamista ja niihin puuttumista, vahvistamalla opiskelutaitoja sekä kehittämällä oppilaiden erot huomioon ottavaa pedagogiikkaa ja ohjausta. Hankkeen avulla pyrittiin kehittämään erilaisia oppijoita suosivaa oppimisympäristöä ja opettajien yhteistyötä sekä koulun ja kodin yhteistyötä vahvistavaa toimintakulttuuria. Keskeinen näkökulma oli tyttöjen ja poikien välisten oppimiserojen tarkastelu.

Hankkeessa pystyttiin tavoitteiden mukaisesti edistämään sellaisia käytänteitä, että kaikki oppilaat voivat optimaalisesti käyttää hyväksi omia oppimisen edellytyksiään. Tällaisia käytänteitä kehitettiin kaikissa teemoissa, ja niitä on kuvattu teemakohtaisissa luvuissa 4.1 – 4.2. Myös erilaisia oppijoita suosivat oppimisympäristöt olivat kehittämisen kohteena erityisesti teemoissa kaksi ja kolme. Kodin ja koulun yhteistyötä vahvistettiin teemoissa yksi ja kolme ja opettajien yhteistyötä teemassa kolme. Kehittämistavoitteista vähimmälle huomiolle jäi tyttöjen ja poikien välisten oppimiserojen tarkastelu ja etenkin sen pienentäminen.

Hankkeen vaikuttavuutta voidaan parhaiten arvioida siihen osallistuneiden opettajien määrinä.

Hankkeen yhteiset seminaarit: n. 500 osallistujaa.

Niilo Mäki -instituutin kanssa yhteistyössä toteutetut koulutukset: 300 – 350 osallistujaa.

Teemakohtaiset seminaarit: yhteensä noin 500 osallistujaa ja lisäksi syksyn 2007 lahjakkaiden opetukseen liittyvän seminaarin tavoite on 200 osanottajaa.

Kuntakoulutukset: ainakin 500 osallistujaa

Muut seminaarit, joissa hankkeen teemat esillä (peruskoulupäivät, SyveStadi 2007): n. 1500 osallistujaa

Teeman 1 toteutuksen tueksi järjestettyyn täydennyskoulutukseen osallistui vuonna 2005 10 x 50 ja vuonna 2006 12 x 30 osallistujaa

Kaikkiaan hankkeen eri tilaisuuksiin voidaan arvioida osallistuneen ja osallistuvan vielä tänä vuonna lähes 6000 henkilöä.

Esiopetusta toteuttavia kouluja tai päiväkoteja oli mukana 9 ja lisäksi kahden kunnan koko päivähoitotoimi, peruskouluja oli mukana vähintään 36 sekä yhden kunnan kaikki peruskoulut, lukioita oli 18 ja ammatillisia oppilaitoksia 10.

Hanke sai alkunsa huolesta, jota koettiin tyttöjen ja poikien oppimistulosten systemaattisista eroista. Toiminnan aikana, ja itse asiassa jo ennen kuin valtakunnallinen toiminta käynnistykään, tämä näkökulma jäi hiukan syrjään. Jakautuminen teemoihin perustui kuitenkin tyttöjen ja poikien oppimistulosten eroihin siinä mielessä, että tyttöjen ja poikien välillä ilmeni eroja oppiainekohtaisten tulosten lisäksi erityisesti oppimisvaikeuksien määrässä ja laadussa, opiskelutaidoissa, opiskelua koskevissa asenteissa sekä alisuoriutumisen määrässä.

1. teemassa jatkettiin aiempien Laatusuopetukseen -hankkeessa sekä LATU-hankkeessa aloitettua työtä. Mukana oli suuri joukko ko. hankkeisiin osallistuneita opetuksen järjestäjiä. Niinpä työkin rakentui edellisten hankkeiden tuloksille. Myös yhteistyökumppanit olivat jo olemassa, ja teeman tueksi onnistuttiin saamaan mittava täydennyskoulutusohjelma. Teeman kautta onnistuttiin levittämään koulujen tietoisuuteen ja arkipäivän työhön Ekapeli-toimintaa, johon saatiin erillistä rahoitusta. Samoin erillisellä rahoituksella käynnistettiin virtuaalihanke, jonka avulla tuettiin opettajia oppilaiden sosio-emotionaalisten ongelmien ratkaisemissa.

Teemassa 2 kiinnostivat erityisesti oppilaiden ja opiskelijoiden erilaisuuden tunnistaminen, erilaisille oppilaille ja opiskelijoille soveltuvat opetus- ja opiskelumenetelmät ja ammatillisissa oppilaitoksissa myös opintojen keskeyttämistä ehkäisevät toimet. Saatujen raporttien mukaan teemassa mukana olevien opettajien tietoisuus teemassa käsitellyistä aiheista on lisääntynyt, mutta on vaikea arvioida, missä määrin toiminnalla on ollut vaikutusta myös hankkeen ulkopuolella oleviin. Samoin lyhyellä aikavälillä on vaikea arvioida, missä määrin opettajien lisääntyneet tiedot ja taidot näkyvät oppilaiden ja opiskelijoiden toiminnassa.

Teeman 3 kehittämisaalue oli kaikkein laajin: siihen sisältyi niin pedagogiikka, ohjaus kuin sukupuolistereotyyppiatkin. Aktiivisimmin teemassa lähdettiin kehittämään erilaisia joustavia opetusjärjestelyitä ja opettajien tiimityötä. Erityistä huomiota saivat oppimistyyleihin perustuvat opetusjärjestelyt sekä erilaiset inkluusiiviset toimintatavat. Monien koulujen toimintakulttuuri liikahti selvästi kohti suurempaa avoimuutta ja oppivan organisaation rakennetta. Opettajat toivat erilaisista koulutustaustoista ja kokemuksesta lähtevän oman panoksensa yhteiseen pöytään, ja tätä pidettiin erityisen hyvänä. Myös alisuoriutumisen ja lahjakkaan alisuoriutujan problematiikkaa käsiteltiin, mutta nämä alueet vaatisivat vielä lisäkehittämistä. Joissakin kouluissa korostui huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö ja lukion puolella tehostettu ohjaus. Sukpuolistereotyyppiat jäivät vähäisemmälle huomiolle, mutta jotain tietoa niistä kuitenkin saatiin: hankkeeseen osallistuneiden oppilaitosten opettajille tehtiin kysely, jonka tulokset on raportoitu liitteessä (ks. LIITE 3). Tulosten perusteella opettajien stereotyyppiset käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä eroista eivät ole kovin voimakkaita, mutta niitä esiintyy kuitenkin. Nuoremmilla opettajilla oli vanhempia opettajia vähemmän stereotyyppisiä käsityksiä eri oppiaineiden soveltuvuudesta tytöille ja pojille. Selkeimmin naisten ja miesten väliset erot tulivat esiin ammatillisessa koulutuksessa, missä nais- ja miesopettajien uskomukset ja mielipiteet erosivat toisistaan merkitsevästi kaikkien mitattavien summamuuttujien osalta.

Teemassa 3 a kehiteltiin uusi malli, jossa erikoiskiinnostuneita opiskelijoita voidaan opettaa normaalin lukiokoulutuksen sisällä erikoiskursseilla, jotka ovat integratiivisia ja joissa on oppilaita eri kouluista. Opettajatkin saavat vertaistukea eli opettavat pareina tai jopa kolmistaan. Erikoiskurssien tarjoaminen tuo lisäkustannuksia, mutta ei kovin suuria. Verkosto on myös halunnut korostaa opiskelijoiden sosio-emotionaalista puolta opiskelussa. Oppimisaalustalla virtuaaliopiskelun rinnalla on ollut lähiopetuspäiviä ja studia generalia – luentoja. On etsitty levittämismalleja eri puolille Suomea ja peruskouluun. Verkostosta on tutustuttu ulkomaisiin malleihin (Lahden kv-konferenssi Suomessa 2006, tutustumiskohdeina Englanti ja Venäjä). Toukokuun 2007 huippuseminaari vahvisti ajatusten levittämistä. Verkosto on osaltaan pystynyt vaikuttamaan mm. lehtitekstein siihen, että lahjakkaiden opetuksesta on nyt Suomessa lupa ja tärkeää puhua. Aihealue on noussut hallitusohjelmaan. (Jyrki Katainen oli verkoston studia generalia –puhujana).

8. Kehittämisen- ja toimenpide-esitykset

Hanke oli varsin lyhytkestoinen. Parhaiten pystyttiin etenemään alueilla, joilla oli ennestään kehitystyötä, erityisesti varhaisen tunnistamisen ja oppimisvaikeuksiin puuttumisen alueella. Osalla kehittämisalueista työ jäi hankkeen lyhyen keston takia vielä kesken. Tällaisia olivat joustavat opetusjärjestelyt, inklusiota edistävät ratkaisut, opiskelutaitojen vahvistaminen, tiimityötä suosiva toimintakulttuuri, yhteistyö huoltajien kanssa sekä lahjakkuuden tukeminen. Näiden alueiden kehittäminen edelleen onnistuisi parhaiten kehittämishankkeessa, johon saataisiin mukaan hiukan suurempi määrä oppilaitoksia, hyvät kansainväliset verkostot sekä tutkimustoimintaa. On myös mahdollista, että erot tyttöjen ja poikien oppimistuloksissa saattavat nousta nykyistä vahvemmin esille, mistä syystä olisi hyvä selvittää erojen syitä.

LIITE 1

EKAPELI LUKEMAAN OPPIMISEN TUKENA
verkkovälitteisen oppimispelin ohjauskokeilu Erilaiset oppijat
-hankkeen 10 kunnassa

Ritva Ketonen

OPETUSHALLITUS 2006

SISÄLLYS

Mikä Ekapeli on	33
Ohjaustoiminnan toteuttaminen ja työmuodot	34
Ilmoittautumislomake	34
Sähköposti ja soittoaika	35
Koulutus	35
Vanhemmat	35
Pelin pelaamiskokeilu Kaustisilla	36
Kysely opettajille	36
Pelin kehittäminen	37
Tekninen tuki	37
Johtopäätökset	37
Ekapelin kehittäminen jatkossa	38
Tiivistelmä	38

Ekapelin ohjauskokeilu

Ekapelin ohjauskokeilun tavoitteena oli ennaltaehkäistä lukemisen ja kirjoittamisen vaikeuksia ja antaa ohjausta opettajille ja vanhemmille.

Aikataulu: syyskuu 2005-joulukuu 2006.

Ohjaajana ja asiantuntijana toimi KM, puheterapeutti ja erityisopettaja Ritva Ketonen Niilo Mäki Instituutista, Jyväskylässä puolipäiväisenä työntekijänä.

Mikä Ekapeli on?

Ekapeli on neuropsykologian professori Heikki Lyytisen ja työryhmän Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksella kehittämä tietokoneella pelattava verkkopohjainen oppimispeleli, joka harjoittaa lukutaidon perusteita. Peli kehitettiin Suomen Akatemian huippututkimusyksikössä 'Ihmisen kehitys ja sen riskitekijät'.

Pelissä harjoitellaan etenkin kirjainten ja niitä vastaavien äänneiden oppimista, minkä katsotaan nykytiedon perusteella olevan yksi keskeisistä tekijöistä lukemaan oppimisessa. Käytännössä pelaaminen tapahtuu niin, että kirjaimia 'tippuu' kuvaruudun ylä-laidasta alaspäin ja pelaaja klikkaa hiirellä kuulemaansa äännettä vastaavaa kirjainta. Kirjain-äännevastaavuuksien lisäksi pelissä voi samaan tapaan harjoitella myös tavuja ja kaksitavuisia sanoja.

Erilaiset oppijat pelasivat pelin alkuperäistä versiota, jossa on viisi tasoa ja josta on saatavissa seurantatietoa. Hankkeeseen oli tarkoitus saada oma peliversio, missä tasoja olisi enemmän, mutta sitä ei saatu riittävän hyvin testattua hankkeen aikana, joten pelin kehittäjä Heikki Lyytinen suositteli alkuperäisen version käyttöä edelleen.

Peli sopeutuu lapsen osaamiseen pitäen vaativuustason sopivan haastavana. Pelaaja voi pelata itsenäisesti Ekapeliä, mutta käyttöönotossa tarvitaan vanhempien, opettajan tai muun lapsen kanssa toimivan aikuisen tukea. Pelaaja saa palautetta osaamisestaan aina pelattuaan yhden tason. Pelitulokset kirjautuvat yliopiston suojatulle palvelimelle, josta tällä

hetkellä tutkijat, mutta myöhemmin myös muut peliä käyttävät, voivat saada tietoja lapsen edistymisestä. Edellä mainitusta syystä pelin pelaamiseksi tarvitaan lapsen huoltajilta kirjallinen lupa pelaamiseen.

Peli soveltuu parhaiten 6-7-vuotiaille, jotka ovat esikouluikässä tai ensimmäisellä luokalla, mutta se käy hyvin myös vanhemmille oppilaille, joiden lukutaito on puutteellinen. Ekapeli on kehitetty auttamaan erityisesti niitä lapsia, joilla on vaikeutta äänneiden kuulemisessa, mieleen painamisessa tai palauttamisessa. Peliä pelaamalla lapsi saa tehokasta lisäharjoitusta, jonka avulla lukutaidon kehittyminen muiden oppilaiden tahdissa voi helpottua. Suositus on, että lapsi pelaa useamman kerran viikossa 10-15 minuutin jaksoissa, yhteensä kuitenkin enemmän kuin tunnin viikkoa kohden.

Ekapelistä saadut kokemukset ovat varsin lupaavia. Esimerkiksi kahdessa kokeilussa *) pelattiin 6-7 vuotiaiden lasten kanssa, jotka eivät osanneet lukea. Tulokset osoittivat, että verrattuna lapsiin, jotka eivät pelanneet peliä, pelaajat oppivat lukemaan nopeammin. Pelaajien kokonaispelaika vaihteli yhdestä kolmeen tuntiin. Mitä suurempia kielellisiä ongelmia lapsella oli, sitä enemmän hän todennäköisesti vaati peliäikää.

*) Lyytinen, H., Ronimus, M., Alanko, A. & Poikkeus A-M. (2006) Early identification of dyslexia and the use of computer game-based practice to support reading acquisition. Submitted to Nordic Psychology.

Huhtikuun lopulla 2007 Ekapeliä pelaavia tai pelanneita lapsia on yliopiston palvelimella kaikkiaan noin 20000. Ohjaajia palvelimella on noin 3700, joista reilu tuhat ei ole käyttänyt peliä viime aikoina, joten aktiivisia ohjaajia on noin 2500 ja todennäköinen aktiivisten pelaajien määrä on noin 14000. Pelaajaksi ilmoittautujia tulee useita päivässä, ja tämänkin arvion tekemisen jälkeen pelin latausohje on lähetetty usealle uudelle ohjaajalle.

Keväällä 2006 tehdyn kyselyn mukaan (noin 700 vastaajaa) noin puolet ohjaajista on vanhempia ja puolet työssään peliä käyttäviä erityisopettajia (eniten), opettajia, lastentarhanopettajia, puheterapeutteja ja psykologeja.

Erilaiset oppijat –hankkeen tarkkaa ohjaaja- ja lapsimäärää on vaikeampi raportoida, koska osa ohjaajista ilmoittautui ennen ilmoittautumislomakkeen uusimista. Tällöin lomakkeessa ei kysytty, onko ohjaaja mukana jossain tiettyssä projektissa. Uudella lomakkeella ilmoittautui 22 opettajaa (80-90 oppilasta). Arviolta hankkeessa oli mukana 45-50 opettajaa, joilla oli ohjattavanaan noin 200 lasta.

Ohjaustoiminnan toteuttaminen ja työmuodot

Toiminta alkoi tapaamalla Teema 1:n yhdysopettajia Opetushallituksessa. Heille kerrottiin pelin rakenteesta ja käyttömahdollisuuksista lukemaan oppimisen tukemisessa. Yhdysopettajat veivät tietoa hankkeesta omiin kuntiinsa. Yhdysopettajia pidettiin ajan tasalla kertomalla hankkeen edistymisestä myös muissa tapaamisissa vuosien 2005-06 aikana.

Ilmoittautumislomake

Aluksi pelaajaksi ilmoittautuvien lomake uusittiin allekirjoittaneen ja psykologian laitoksella työskentelevän koordinaattori Marika Lindholmin toimesta. Lomakkeeseen lisättiin ilmoittautumistieto Erilaiset oppijat –hankkeessa mukana oleville ja selkeytettiin lomakkeen ulkoasua. Lomake on saatavissa osoitteesta <http://www.cc.jyu.fi/oppeli>.

Sähköposti ja soittoaika

Ohjauskokeiluun osallistuvilla oli mahdollisuus kirjoittaa sähköpostia ohjaajalle, ja myös soittoaika oli tarjolla.

Soittoaika oli varsin vähäisessä käytössä, mutta **sähköpostin** kautta alkoi tulla kysymyksiä siinä vaiheessa - lähinnä vuoden 2006 syksyllä - kun peli oli ollut opettajien käytössä jonkin aikaa. Kysymyksiin vastaamista ei rajattu sen perusteella, kuuluuko kysyjä hankekuntaan vai ei. Peliin liittyviin teknisiin kysymyksiin vastasi koordinaattori Marika Lindholm psykologian laitokselta ja sisältökysymyksiin Ekapeli-hankkeen ohjaaja. Hankekunnista tuli kysymyksiä varsin vähän, koska niissä oli koulutusta pelin käyttöönotosta ja käyttömahdollisuuksista, ja tämä todennäköisesti vähensi tarvetta lisäkysymyksiin. Sisältöön liittyviä kysymyksiä hankkeen aikana tuli noin 50.

Kysymysten sisällöt jakautuivat seuraavasti:

- kuinka pelin saa käyttöönsä
- sopiiko peli vanhemmalle/ nuoremmalle lapselle/oppilaalle kuin 6-7 vuotta
- mitä muuta oppilaan kanssa voi tehdä, jos peli ei riitä tueksi
- sopiiko peli myös jo jonkin verran lukevalle oppilaalle
- sopiiko peli kaksi-/monikielisille lapsille
- laajempia kysymyksiä vanhemmilta lapsen tilanteesta ja oppimisvaikeuksista
- kuinka saan lapseni tutkimuksiin, epäilen lukivaikeutta

Osa etenkin vanhempien kysymyksistä oli varsin haasteellisia ja kysyjän kanssa vaihdettiin useampia sähköpostiviestejä. Vanhemmille etsittiin esimerkiksi sopivaa kirjallisuutta lukemaan oppimisesta, selostettiin, mistä lukivaikeudet voivat johtua ja neuvottiin väyliä tutkimuksiin pääsemiseksi. Tämän tyyppiseen kirjeenvaihtoon saattoi kulua paljonkin aikaa, kun taas joihinkin kysymyksiin pystyi vastaamaan muutamassa minuutissa. Myönteistä palautetta vanhemmilta tuli siitä, että joku tosiaan vastasi heille ja heitä kuunneltiin.

Koulutus

Ekapeliin liittyvää käyttöönottokoulutusta toivottiin aktiivisesti, ja varsinaisia Erilaiset oppijat –hankkeen koulutuksia järjestettiin viidessä eri hankekunnassa. Osallistujia oli yhteensä noin 190.

Koulutus oli kunnille maksutonta, mikä mahdollisti osallistumisen useammalle henkilölle. Kuntien sisällä oli usein tehty yhteistyötä koulun ja päivähoidon välillä ja koulutukseen osallistui edustajia molemmilta tahoilta. Koulutuksen sisältönä oli paitsi peli, myös laajemmin lukemaan ja kirjoittamaan oppimisen ongelmat. Koulutus oli yhden aamu- tai iltapäivän mittainen.

Ekapeliä esiteltiin myös muissa koulutuksissa, joissa hankkeen ohjaaja oli kouluttamassa ohjauskokeilun aikana. Näitä koulutuksia oli 14 eri puolella Suomea, ja kuulijakunta oli hyvin monipuolista opetusministeriön johtavista virkamiehistä päivähoidon henkilökuntaan suurimman osallistujamäärän ollessa kuitenkin opettajia. Osallistujia näihin koulutuksiin oli useita satoja ja näin tietoa pelistä olisi mahdollista levittää laajalle.

Vanhemmat

Vanhempia osallistui jonkin verran Ekapeli-seminaariin keväällä 2006 ja Utajärven Ekapeli-koulutukseen. Pääosin kuitenkin vanhemmat saivat informaatiota pelistä hankekuntien

opettajien esitellessä koulun ja luokan työmuotoja esim. vanhempainilloissa. Joillekin vanhemmille opettajat ja erityisopettajat myös suosittelivat, että heidän lapsensa pelaisi peliä myös kotona, jotta hän saisi harjoitusta enemmän.

Kaustisen esikouluryhmän seuranta

Kinon esikouluryhmä Kaustisilta pelasi säännöllisesti Ekapeliä neljä kuukautta kolme kertaa viikossa 15 - 20 minuuttia kerrallaan. Kokonaispelimääräksi tuli 7 - 8 tuntia lasta kohti. Ryhmä oli seitsemän lapsen erityisryhmä. Lapset olivat kokeilun aikana 7 - 8 -vuotiaita ja olleet ryhmässä 1 - 2 vuotta. Lapsilla oli kielellisiä ongelmia ja hidasta kypsymistä koulu-maisiin taitoihin.

Hankkeen ohjaaja testasi lapset tammikuun lopussa 2006 ennen pelaamisen aloittamista ARMI-testillä*). Tehtävinä oli kirjainten tunnistaminen ja kirjoittaminen, alkuäänteen tunnistaminen, tunnistava lukeminen, sanalistan lukeminen, tuttujen sanojen kirjoittaminen, sanojen kirjoittaminen*) sekä nopea nimeäminen**). Samat testit uusittiin touku-kuun lopulla pelijakson päätyttyä.

Tulokset osoittivat, että lapset kehittivät pelijakson aikana kaikissa muissa mitattavina oleissa taidoissa paitsi sanojen kirjoittamisessa. Etenkin äänneitä lapset oppivat hyvin lukuun ottamatta yhtä lasta. Yksi lapsi oppi lukemaan jakson aikana ja toisella lukutaito oli juuri puhkeamassa. Lukemaan oppinut lapsi oli nopein nimeämisen testissä. Osalla lapsista nopea nimeäminen oli keskimääräistä hitaampaa, ja ongelmat tällä alueella voivat viivästyttää lukemaan oppimista. Peliä pelanneet lapset ovat ensimmäisen luokan syyslukukauden pärjänneet opettajan mukaan varsin hyvin lukemisessa ja kirjoittamisessa. Kevätlukukaudella vaatimusten kasvaessa alkavat mahdolliset oppimisen ongelmat todennäköisesti näkyä selvemmin.

*) Lerkkanen, M-K, Poikkeus, A-M & Ketonen, R. (2006) ARMI. Luku- ja kirjoitustaidon arviointimateriaali 1.luokalle. WSOY.

***) Ahonen, T., Tuovinen, S. & Leppäsaari, T. (1999) Nopean sarjallisen nimeämisen testi. Haukarannan koulu ja Niilo Mäki Instituutti.

Kysely opettajille

Erilaiset oppijat –hankkeessa oleville tehtiin kysely pelin käytöstä loka-marraskuussa 2006. Vastauksia tuli varsin vähän, 10 kappaletta, mutta osa hankkeen ohjaajista (21) oli jo vastannut keväällä 2006 tehtyyn Ekapeli-kyselyyn, missä oli yhteensä noin 700 vastaajaa. Kysely vastasi sisällöltään ensimmäistä kyselyä, ja molempien tulokset olivat samansuuntaisia.

Suuremmissa kyselyissä puolet vastaajista oli vanhempia ja puolet opettajia ja terapeutteja, kun taas pienemmässä ei vanhempia ollut mukana.

Kysely osoitti, että Erilaiset oppijat –hankkeen ohjaajat käyttivät selvästi aktiivisemmin peliä ja enemmän kuulokkeita kuin muut vastaajat. Suurin osa ohjattavista lapsista (60) oli 7-vuotiaita kun taas suuremmissa kyselyissä pelaajien ikä vaihteli 6 - 8 vuoteen.

Pelin vaikeutta Erilaiset oppijat –hankkeen ohjaajat pitivät sopivana tai haastavana ja enemmistön (87%) mielestä peli oli helppokäyttöinen. Jos peli ei auttanut oppilasta, vastaajat katsoivat, että oppilaalla ei ollut motivaatiota, hänellä oli vaikeita oppimisen ongelmia, oppilaan tarkkaavaisuuden ylläpidossa oli ongelmia tai peli oli liian pitkä. Joissain tapauksissa peliä ei vastaajien mielestä ollut pelattu riittävästi.

Jos pelin käyttämisessä oli ongelmia, ne johtuivat yleensä siitä, että

- tietokone ei toiminut kunnolla

- nettiyhteys ei toiminut kunnolla
- pelin äänistä ei saanut riittävän tarkasti selvää

Hankkeen vastaajat pitivät hyvänä sitä, että sähköpostin tai puhelimen avulla pystyi kysymään neuvoja. Kehitysehdotuksena esitettiin arviointimateriaalin saamista pelin yhteyteen sekä uusien, vaativampien tehtävien lisäämistä.

Pelin kehittäminen

Hankkeen ohjaaja osallistui koko ajan pelin kehittämistyöhön ja antoi palautetta pelin suunnittelijoille kentältä. Lisäksi hankkeen aikana oli mahdollisuus tutustua pelin analyysiohjelmiin, joita tällä hetkellä käyttävät tutkijat, mutta joiden on tulevaisuudessa tarkoitus olla kaikkien käytössä.

Tekninen tuki

Teknistä tukea pelin pelaajat saivat koordinaattori Marika Lindholmilta psykologian laitokselta. Neuvoja sai joko soittamalla tai lähettämällä sähköpostia.

Johtopäätökset

- Ekapelin ohjaushanke osoitti, että verkkovälitteisen oppimispelin käyttöä voi ohjata keskitetysti. Raportissa kerrotut ohjausmuodot työllistävät puolipäiväisen ohjaajan tässä mittakaavassa toteutetussa kokeilussa.
- Koska peli oli hankekunnissa varsin uusi ja aikaisempia käyttäjiä oli yleensä muutamia ennestään, koulutuksen vieminen kuntiin oli hyödyllistä. Koulutus alensi kynnystä ottaa peli käyttöön ja vähensi jatkokysymysten tarvetta. Koulutuspalautte oli erittäin myönteistä.
Jos hankekuntia olisi ollut enemmän, tällaiseen koulutukseen eivät resurssit olisi riittäneet, vaan esim. suuremmat alueelliset koulutukset voisivat tulla kysymykseen.
- Sähköpostin avulla tapahtuva ohjaus lisääntyi hankkeen loppua kohti selkeästi. Kun peliä oli pelattu jonkin aikaa, ohjaajille alkoi nousta mieleen kysymyksiä peliajasta, kenelle peliä tarjotaan, jatkotoimenpiteistä yms. Jos hanke jatkuisi, olisi syytä koota tietyn tyyppisiä vastauksia valmiiksi pohjiksi, joita voi käyttää apuna vastausten laatimisessa. Nyt vastaukset räätälöitiin joka kysyjälle erikseen.
- Myös pelin sivuilla oleva tietopankki, mistä löytyvät useimmiten kysytyt kysymykset, olisi jatkossa tarpeellinen.
- On tärkeää, että kokeilun ohjaaja on tiiviissä yhteistyössä pelin kehittäjien ja teknisen tuen kanssa. Näin molemmat osapuolet saavat tuoretta palautetta ja tietoa pelin käytöstä.
- Vanhempien osuus pelin koulutustilaisuuksissa ja tapaamisissa olisi voinut olla suurempi, vaikka he saivatkin informaatioita yhdysopettajilta ja opettajilta, jotka osallistuivat koulutuksiin.
- Kyselyistä sai arvokasta tietoa pelin kehittämiseen liittyen. Mm. peliin toivottuja arviointitehtäviä ja uusia tehtäväkenttiä on tulossa ja teknisiä ongelmia pyritään ratkaisemaan entistä tehokkaammin.

Ekapelin kehittäminen jatkossa

Ekapelin kehittäminen jatkuu Niilo Mäki Säätiön ja Jyväskylän yliopiston yhteistyöhankkeessa LukiMatissa. LukiMat on Opetusministeriön rahoittama hanke, jonka tavoitteena on kehittää lukemisen ja matematiikan oppimisvaikeuksien tietoverkkovälitteisiä tunnistamisenmenetelmiä ja tukipalveluja. Keskeisenä rakenteena on LukiMatin tietopalvelu, jonka kautta oppimisvaikeuksista kiinnostuneilla on mahdollisuus päästä perehtymään ajantasaiseen tietoon matematiikan ja lukemisen oppimisvaikeuksista. Tietopalvelu tulee olemaan maksuton. Tietopalvelun lisäksi hankkeeseen liittyy olennaisesti oppimisvaikeuksien arviointi- ja harjoittelumenetelmien kehittäminen.

Harjoittelumenetelmissä lukemisen osahankkeessa kehitetään Ekapelistä uutta versiota, sekä mahdollisesti luodaan myös muunlaisia lisäharjoitteita lukemaan oppimisen tueksi. LukiMatissa kehitettävät arviointi- ja harjoittelumenetelmät tulevat olemaan myös ilmaiseksi saatavilla LukiMatin tietopalvelun kautta.

Erilaiset oppijat –hankkeessa käytettyä Ekapeliä uudistetaan kokeiluista saatujen kommenttien ja kehitysehdotusten mukaisesti yhteistyössä Jyväskylän yliopiston Graphogame- ja AdOppi-projektien kanssa. Peliin on tarkoitus luoda uutta harjoittelusisältöä sekä menetelmiä harjoittelun suuntaamiseen yhä tarkemmin pelaajan yksilöllisen osaamistason mukaisesti.

Ekapelin harjoitteet painottuvat edelleen esiopetuksessa ja alkuopetuksen alkuvaiheessa lukemaan oppimisen vaatimiin sisältöihin, kuten kirjain-äänne -vastaavuuden harjoitteluun. Jo lukemaan oppineille suunnatut harjoitteet kohdistuvat lukemisen sujuvuuden harjoittamiseen. Sisältöjen lisäksi pelin ulkoasuun ja pelaajille annettaviin palkkioihin on tulossa muutoksia, joilla pyritään ylläpitämään lapsen motivaatiota pelaamiseen. Tavoitteena on luoda ilmainen ja helposti saatavilla oleva peliympäristö, johon erityistä tukea tarvitseva lapsi palaa mielellään harjoittelemaan lukemaan oppimiseen liittyviä perustaitoja.

LukiMat-ympäristön julkaisuosoite ei ole kirjoittamishetkellä selvillä, mutta Niilo Mäki Instituutin (<http://www.nmi.fi>) ja Ekapelin (<http://www.cc.jyu.fi/oppeli/>) verkkosivuille tulee linkit LukiMat-ympäristöön. Lisätietoja saa myös koordinaattori Juha-Matti Latvalta, juha-matti.latvala@psyka.jyu.fi.

Tiivistelmä

Ekapelin ohjaustoiminta oli verkkovälitteisen oppimispelin ohjauksoikeilu 10 kunnassa eri puolella Suomea. Ohjauksoikeilun ajankohta oli syksystä 2005 vuoden 2006 loppuun. Ohjaajana toimi Ritva Ketonen Niilo Mäki Instituutista puolipäiväisenä työntekijänä. Kokeilu liittyi Opetushallituksen Erilaiset oppijat-yhteinen koulu –hankkeeseen ja sen Teema 1:een, jonka tavoitteena on oppimisvalmiuksien vahvistaminen ja oppimisvaikeuksien varhainen tunnistaminen.

Ekapeli on Jyväskylän yliopistossa kehitetty verkkopohjainen oppimispeli, missä harjoitellaan etenkin kirjainten ja niitä vastaavien äänneiden oppimista. Peli soveltuu erityisesti niille 6 - 7 -vuotiaille lapsille, joilla on vaikeuksia äänneiden kuulemisessa, mieleen painamisessa tai palauttamisessa. Peli sopeutuu lapsen osaamiseen ja peliä pelaamalla lapsi saa tärkeitä lisäharjoitusta lukemaan oppimisen tukemiseksi. Pelistä saadut kokemukset ovat ol-

leet yleensä myönteisiä. Peliä pelasi hankekunnissa noin 200 lasta (noin 45 - 50 opettajaa). Koko maassa ekapeliä pelaavia lapsia on noin 10000.

Ohjaustoiminnan aikana pelin ilmoittautumislomake uusittiin, peliä käyttävät opettajat ja vanhemmat voivat ottaa yhteyttä ohjaajaan puhelimitse ja sähköpostilla, ohjaaja koulutti hankekunnissa sekä muissa koulutuksissa pelin käyttöön lukemaan oppimisen tukena, Kaustisilla seurattiin tarkemmin esikouluryhmän pelaamista seurantatestien avulla, opettajille tehtiin nettikysely pelin käytöstä, ja ohjaaja osallistui yliopistolla peliä kehittävän ja ylläpitävän työryhmän työskentelyyn.

Kokeilu osoitti, että

- ohjaustoiminta työllisti puolipäiväisen työntekijän
- koska peli oli varsin uusi ohjauskuntien opettajille, koulutus oli hyödyllinen tapa alentaa pelin käyttöönottokynnystä. Lisäksi se vähensi jatkokysymysten tarvetta
- sähköpostin kautta tulevat kyselyt lisääntyivät kokeilun loppua kohden, ja niitä varten olisi hyvä kehittää vastauspohjia, joita voi käyttää vastaamisen apuna. Muutoin vastaaminen muodostuu liian työlääksi. Kysymykset vaihtelivat helpoista erittäin haasteellisiin
- yleisimpiä kysymyksiä varten tulisi perustaa tietopankki pelin nettisivuille
- ohjaajan on oltava tiiviissä yhteistyössä pelin kehittäjien kanssa
- vanhempia on saatava lisää tilaisuuksiin, joissa pelistä saa tietoa
- kyselyistä saa arvokasta palautetta pelin kehittämiseen

Jatkossa Ekapeliä tullaan käyttämään ja laajentamaan Opetusministeriön rahoittamassa LukiMat –hankkeessa, jossa tavoitteena on kehittää lukemisen ja matematiikan oppimisvaikeuksien tietoverkkovälitteisiä tunnistamismenetelmiä ja tukipalveluja.

LIITE 2

Sosiaaliset ja emotionaaliset vaikeudet koulussa – virtuaalisia työkaluja opettajien käyttöön Esi- ja alkuopetus

Alkuvaiheessa hankkeen sisältöjä ja tavoitetta hahmotettiin seuraavasti:

Hankkeen päätavoitteena on *sosioemotionaalisten vaikeuksien ennaltaehkäisy ja niiden tunnistaminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa*. Tavoitteen saavuttamiseksi hankkeessa pyritään seuraaviin konkreettisiin toimiin:

- Materiaalin tuottaminen verkkoon sosioemotionaalisten vaikeuksien tunnistamiseen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa
- Seulontavälineiden kehittäminen sosiaalisten ja emotionaalisten vaikeuksien tunnistamiseen alkuopetuksessa
- Toimintamallien kehittäminen ja kokemusten jakaminen

Lokakuussa 2006 avattiin sivusto osoitteessa <http://joyx.joensuu.fi/~mkuorela/sosemot/>
Sivusto koostuu kolmesta perusosastosta:

1. Teoreettiset lähtökohdat

Teoreettinen osasto muodostaa lähtökohdan. Se tähtää opettajan ajattelun ja tulkintojen tarkentumiseen sosioemotionaalisen kehityksen ongelmakohdista. Opettajan pitää tietää sekä normaalin että poikkeavan kehityksen linjoista. Tämä osasto tulee sisältämään myös luettelon relevantista kirjallisuudesta (sekä painettua että virtuaalista).

Teoreettinen näkemys muodostaa parhaimman välineen puuttumiselle. Mikäli opettaja oivaltaa lapsen käyttäytymiseen liittyvät erityistarpeet ja osaa tulkita niitä oikein, hän osaa paremmin muokata menettelyjään sopivammiksi lapselle.

Konkreettinen tilanne: Sivulla on artikkeleita sekä linkkejä eräisiin lähteisiin ja näitten lisäksi listaa suositeltavasta kirjallisuudesta

2. Interventiot

Tällä osastolla opettaja saa informaatiota interventioiden periaatteista, sekä parin kolmen intervention tarkemman kuvauksen. Lisäksi täältä on linkitys jälleen eteenpäin syvemmän tiedon ääreen.

Kummi 2, NMI:ssa tuotettu materiaali tarkkaavuus- ja yliaktiivisuushäiriöisten lasten ohjaamiseksi on mitä suositeltavin aineisto myös tässä hankkeessa kokeiltavaksi. Se sopii mitä parhaimmin juuri esi- ja alkuopetusikäisille lapsille. NMI:ssa on myös halukkuutta koulutuksen järjestämiseen, mitä he yleensä suosittavat tämän aineiston yhteydessä.

Interventio-osastoon kuuluvat myös arvioinnit. Sos.emot. häiriöiden tunnistaminen diagnostiikassa mielessä EI ole opettajan professioon kuuluva tehtävä, vaan se kuuluu lääketieteellisen koulutuksen saaneille ja siihen tehtävään auktorisoiduille lääkäreille. Poikkeavan käyttäytymisen tunnistaminen puolestaan kuuluu opettajan ammattiin, ja sitä tarkoitusta varten on olemassa

vain vähän välineitä suomen kielellä. Lupaavaksi välineeksi on osoittautunut amerikkalainen Behavioral and Emotional Rating Scale – 2 (BERS-2), joka on uudentyyppinen pedagogiseen käyttöön soveltuva. Sen erikoisuus on lähtökohta: vahvuuksien arvioinnilla (strength based assessment) pyritään lapsesta löytämään sellaiset alueet, jotka yleensä jäävät häiriökäyttäytymisen alle.

Konkreettinen tilanne: Tätä osastoa varten on kartoitettu erilaisia olemassa olevia ohjelmia. NMI:n kanssa on käyty keskusteluja ja heidän luvallaan Kummi 2 –aineisto voidaan linkittää sivuille. Kummi 2 arviointi- ja interventiomateriaali esiteltiin pilottilaisille marraskuussa 2006. MASK-arviointiväline lasten sosiaalisesta kompetenssista esiteltiin pilottilaisille helmikuun koulutuksessa Joensuussa ja se myös jaettiin heille käytettäväksi. Liitteessä 1 on osallistujien palaute koulutuksesta.

Bers-2 on suomennettu tutkimuskäyttöä varten, ja pilottihankkeen osallistajat muodostavat ensimmäisen ryhmän, jotka arvioivat välineen soveltuvuutta suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. PS-kustannus on varannut välineen suomenkielisen kustannusoikeuden. Välineen suomenkieliseen kokeiluversioon perehdytään 23.3.2007 ja samalla se jaetaan osanottajien käyttöön kokeiltavaksi. Suomenkielinen kokeiluversio (opettajalomake) on liitteenä (liite 2).

3. Vertaistuki

Hankkeessa on tähdätty siihen, että kokeillaan suoraan puheeseen ja kontaktiin vertaisen kanssa käyttäen apuna skypeä. Pilottiryhmäläiset on perehdytetty skypeen käyttöön (marraskuun koulutustilaisuus Jyväskylän yliopistossa), mutta tähän mennessä eivät skype-kohtaamiset ole vielä paria poikkeusta lukuun ottamatta lähteneet käyntiin.

Olemassa oleva VEP-palvelu on linkitetty sivustolle. Vaikuttaa kuitenkin siltä, että sen tarjoamia mahdollisuuksia ei ole tarpeeksi hyödynnetty. VEP-palvelusivujen ylläpitäjät esittelevät VEP-palvelua maaliskuun tapaamisessa Jyväskylässä.

Konkreettinen tilanne: Kontaktipalvelu skypeen avulla on edelleen kehitteillä ja VEP-palvelun hyväksikäyttöä kehitetään edelleen.

4. Tekninen toteuttaminen

Sivusto on teknisesti toteutettu tähän mennessä MS Officeen Front Pagella, joka on riittävä väline tuottamaan perussivustoa. Siinä vaiheessa, kun sivusto on tarkoitus siirtää avointa käyttöä varten esim. EduFi-portaaliin, on harkittava koodin puhtaaksikirjoittamista.

5. Yhteenvetoa

- Hankkeeseen on tullut matkan varrella lisää osallistujia, ja pilottilaisia on tällä hetkellä 53. Alkuperäisistä ilmoittautuneista 4 on ilmoittautunut jäävänsä pois lähinnä työtilanteensa takia.
- Ryhmä on tavannut tähän mennessä kaksi kertaa: 17.11.2006 Jyväskylässä (paikalla 47 henkeä) ja 9.2.2007 Joensuussa (paikalla 34 henkeä). Kolmas tapaaminen on 23.3.2007 Jyväskylässä. Liitteenä Joensuun koulutuksesta koottu opiskelijapalaute.
- Sivusto avattu lokakuussa.
- Skype-tunnukset luotu osallistujille. Ongelmana edelleen, miten luoda kontaktit ja tämä on aiheena Jyväskylän tapaamisessa 23.3.
- Jatkossa (kevällä ja syksyllä 2007) kerätään osallistujien kokemuksia välineistä sekä sivustosta.

Liite 1:

Matti Kuorelahti

Sosemot & virtuaalipalvelut –hankkeen koulutuspäivä 9.2.2007 Joensuussa
Aiheena MASK – monitahoarviointi oppilaan sosiaalisesta kompetenssista
Kouluttajana PsT Ari Kaukiainen

Virtuaalihankkeen ”Lasten sosio-emotionaaliset vaikeudet koulun alkuvaiheessa - mikä avuksi?” koulutuspäivä pidettiin Joensuun yliopistossa 9.2.2007 klo 9 – 15. Koulutuksen aiheena oli MASK-arviointivälineeseen perehtyminen. Itse arviointiväline jaettiin kaikille osallistujille, joita oli kaikkiaan 34 hankkeen pilottiopettajaa.

Pilottiin osallistuvien opettajien määrä on hankkeen kuluessa noussut siten, että alkuvaiheessa mukaan oli ilmoittautunut runsaat 40 henkeä. Muutama on ilmoittautunut jättäytyvänsä lähinnä työpäivien takia pois, ja uusia opettajia on tullut tilalle. Tämän hetkinen määrä on 53. Joensuun koulutukseen osallistuvien korkea määrä osoittaa opettajien sitoutuneen hankkeeseen erinomaisesti. Hankkeen toimesta korvattiin osallistujille osa matkakustannuksista.

Koulutusta seuranneella viikolla lähetettiin ti 13.2. spottitse tiedoksi linkki, jossa osallistujilta pyydettiin palautetta koulutuksesta. Itse kysely oli nopea vastattavaksi. Vastausaikaa oli perjantaihin 16.2. asti. Palautetta antoi 18 henkeä määräaikaan mennessä. Heistä 11 oli erityisopettajia, 5 luokanopettajia ja 2 kuului ryhmään muu. Vastanneiden joukko on vinoutunut erityisopettajien suuntaan, sillä enemmistö osallistujista oli kuitenkin luokanopettajia. On vaikea arvioida vinoutumisen syytä, eli miksi luokanopettajat ovat vastanneet harvemmin palautekyselyyn. Vastausten yhteenveto esitetään alla.

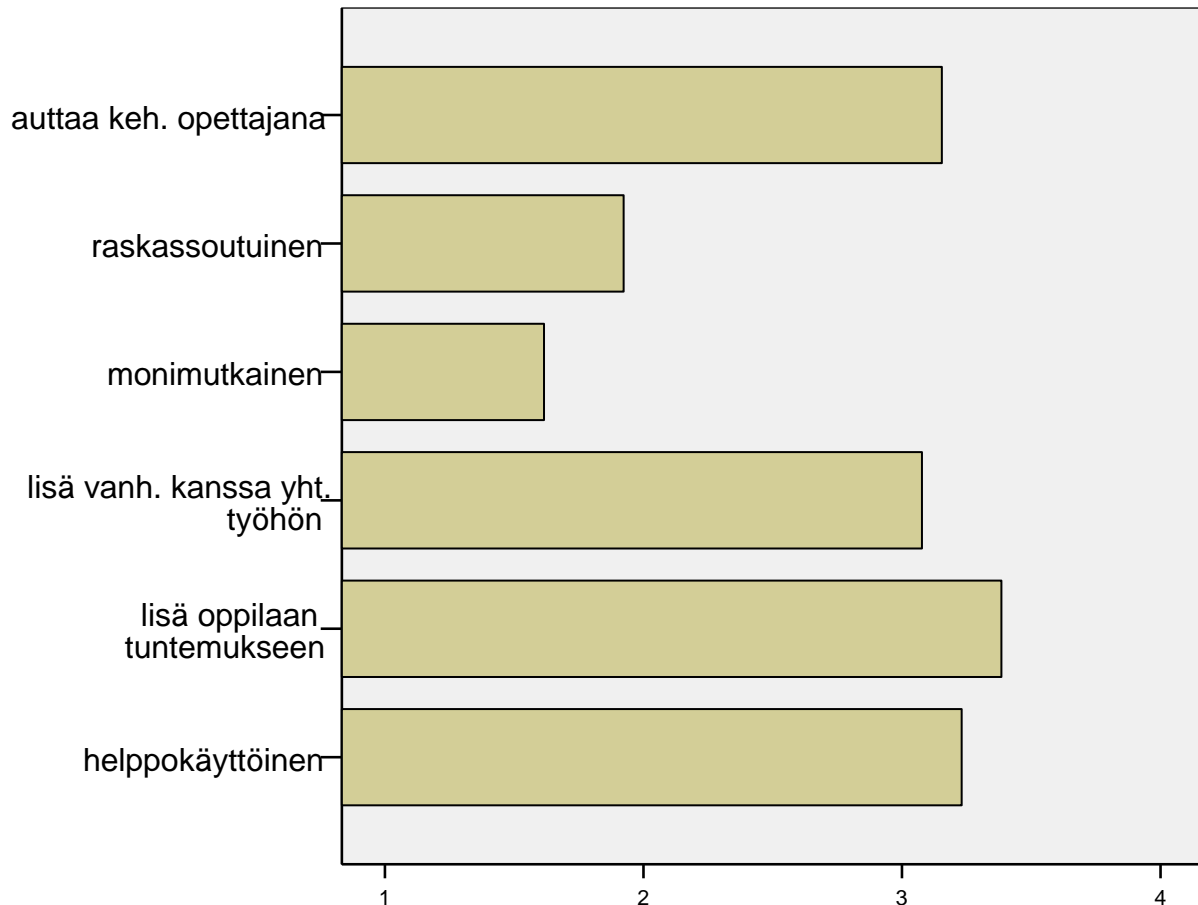
Ensimmäisessä osassa vastaajia pyydettiin arvioimaan kouluarvosanoin 4-10 kurssia. Taulukossa 1 esitetään vastausten keskiarvot ja keskihajonnat.

Taulukko 1: Kurssiarvioinnit asteikolla 4-10

Arvioitava piirre	N	keskiarvo	Keskihaj.
Kokonaisarvio kurssista	18	8,61	,778
Luennoitsijan asiantuntemus	17	9,47	,514
Kurssin sisältö	18	8,44	,784
Kurssin hyödyllisyys	18	8,44	,922
Kurssin op.menetelmät	18	8,22	,878
Tiedon sovellettavuus	18	8,44	1,042
Tiedon käyttökelpoisuus	16	8,63	,885

Kurssi sai kiitettävää palautetta. Varsinkin luennoitsijan asiantuntemusta arvostettiin varsin yksimielisesti. Vastaajista 15 henkeä arveli käyttävänsä välinettä lähiaikoina. Väline sopiikin erinomaisesti juuri erityisopettajien käyttöön, mikä saattaa heijastua vastaajien käsityksissä.

Toisessa osassa vastaajia pyydettiin arvioimaan kuulemansa perusteella MASKin soveltuvuutta oman työnsä kannalta. Kuviossa 1 esitetään arviointien keskiarvot asteikolla 1 = täysin eri mieltä – 4 = täysin samaa mieltä.

Kuvio 1: MASKin soveltuus koulutyön kannalta

Kuvion perusteella havaitsee nopeasti osallistujien pitävän MASKia varsin käyttökelpoisena arviointivälineenä.

Lisäksi oli mahdollisuus vastata avoimiin kysymyksiin kurssin hyvistä ja huonoista puolista sekä antaa myös kehittämissuhteita. Alla esitetään muutamia vastaajien kommentteja.

Koulutuksen hyviä puolia:

- Käytäntöön suoraan istuva aihe, selkeä esitys, helppo seurata.
- Asiantuntevasti kerrottu hyvästä asiasta. Tiiviit mutta selkeät käyttöohjeet ohjelman käyttöön. Hyvät muistiinpanot.
- asiantuntijuus, ajankohtaisuus, käytännöllisyys
- Sain todella paljon eväitä omaan työhöni omassa luokassani... (Vastaja kertoi koulunsa projektista sos.taitojen kehittämiseksi ja MASK sopii tähän konseptiin erinomaisesti)
- Selkeä luennoitsija, tiesi mistä puhui. Materiaali jaettiin ilmaiseksi, se on heti käyttövalmis.
- MASKin taustateoriat/mistä sosiaalinen taito tai kyvykkyys koostuu oli erittäin hyvä!
- Oli erittäin hienoa, että hanke tuki meitä pilottilaisia korvaamalla matkakustannukset! "
- Taitava, asiantunteva luennoitsija. Asia uutta, mutta mielenkiintoista ja ehkä myös hyödyttävää.
- Littyi olennaisesti omaan työhöni. Luokassani on haasteellisia oppijoita. teorian ja käytännön yhteys.
- se, että moisesta asiasta on tutkittua tulosta ja **opettajalla on mahdollisuus itsekin ilman ulkopuolisia tehdä jotain tutkimuspitoista.**

Koulutuksen huonoista puolista mainittiin yleisön rauhattomuudesta, väsyneisyydestä ja pitkästä matkasta.

Kehittämissuhteet koskivat mm. kokemusten vaihtoa MASKin käytöstä, ja tulosten arviointia eli mitä johtopäätöksiä yksittäinen opettaja voisi aineiston perusteella tehdä. Toivottiin lisää koulutusta. Tarkoituksena on loppukeväästä vielä kysellä pilottiopettajilta MASKin käytöstä: kuinka moni todella kokeili ja millaisia kokemukset olivat.

Liite 2: HUOM! VAIN TUTKIMUSKÄYTTÖÖN!

Käyttäytymisen ja tunteiden arviointiasteikko – suomalainen versio (KTA)

OPETTAJALOMAKE**Taustatiedot**

Lapsen nimi: _____ ikä: _____ tyttö _ poika _ luokka: _____
 Lomakkeen täyttöpäivä: _____ Koulu: _____
 Arvioitsijan nimi: _____
 Suhde arvioitavaan: äiti _ isä _ muu huoltaja _

Käyttäytymisen ja tunteiden arviointiasteikko – suomalainen versio (KTA)

Ohje: Alla on väitteitä, jotka kuvaavat lapsen osaamisia ja vahvuuksia. Jotkut niistä kuvaavat häntä erittäin hyvin, toiset eivät juuri ollenkaan. **Lue ne ja ympyröi** samalla numeroista 3-0 se, mikä mielestäsi kuvaa parhaiten nyt tai parin-kolmen viimeisen kuukauden kuluessa. Vastaa kaikkiin 52 väitteeseen. Asteikko tarkoittaa, että väite sopii lapseeni

3 = erittäin hyvin, 2 = melko hyvin, 1 = ei erityisen hyvin ja 0 = ei lainkaan

Oppilas...	TÄYTÄ TÄMÄ SARAKE!	IS	FI	IaS	SF	AS
1. Osoittaa kuuluvansa perheeseen.	3 2 1 0		__			
2. Luottaa ainakin yhteen ihmiseen hyvin paljon.	3 2 1 0		__			
3. Hyväksyy halaamisen.	3 2 1 0					__
4. Osallistuu kodin ulkopuolisiin harrastuksiin.	3 2 1 0		__			
5. Uskoo itseensä.	3 2 1 0			__		
6. Tunnustaa kipeätkin tunteensa.	3 2 1 0					__
7. Tulee toimeen perheen kanssa.	3 2 1 0		__			
8. Osoittaa huumorintajua.	3 2 1 0			__		
9. Pyytää apua.	3 2 1 0					__
10. Pystyy hallitsemaan suuttumustaan.	3 2 1 0	__				
11. Puhuu vanhempien kanssa käyttäytymisestään kotona.	3 2 1 0		__			
12. Osoittaa katumusta, jos loukkaa tai hermostuttaa toisia.	3 2 1 0	__				
13. Osoittaa huolta toisten tunteista.	3 2 1 0					__
14. Tekee koulutehtävänsä ensimmäisestä pyynnöstä.	3 2 1 0				__	
15. Kanssakäyminen on myönteistä vanhempien kanssa.	3 2 1 0		__			
16. Reagoi pettymyksiin rauhallisesti.	3 2 1 0	__				
17. Harkitsee oman käyttäytymisensä seurauksia.	3 2 1 0	__				
18. Hyväksyy arvostelua.	3 2 1 0	__				
19. Osallistuu perheen kanssa yhteisiin juhliin.	3 2 1 0		__			
20. Pitää itsensä siistinä.	3 2 1 0			__		
21. Pyytää apua kavereiltaan.	3 2 1 0			__		
22. Nauttii jostakin harrastuksesta.	3 2 1 0			__		
23. Keskustelee ongelmista toisten kanssa.	3 2 1 0					__
24. Tekee koulutehtävänsä yleensä.	3 2 1 0				__	
25. Tuntee läheisyyttä toisten kanssa.	3 2 1 0					__
26. Tunnistaa omat tunteensa.	3 2 1 0			__		
27. Tunnistaa omat vahvuutensa.	3 2 1 0			__		
28. Ottaa vastuun teoistaan.	3 2 1 0	__				
29. Tulen toimeen sisarustensa kanssa.	3 2 1 0		__			
30. Osaa hävitä peleissä reilusti.	3 2 1 0	__				
	Sarake yhteensä					

Väite sopii 3 = erittäin hyvin, 2 = aika hyvin, 1 = ei kovin hyvin ja 0 = ei lainkaan						
Oppilas...	TÄYTÄ TÄMÄ SARAKE!	IS	FI	IaS	SF	AS
31. Tekee kotitehtävänsä säännöllisesti.	3 2 1 0				—	
32. On suosittu ikäistensä parissa.	3 2 1 0			—		
33. Kuuntelee toisia.	3 2 1 0	—				
34. Osoittaa kiintymyksen tunteita toisia kohtaan.	3 2 1 0					—
35. Myöntää virheensä.	3 2 1 0	—				
36. Tekee asioita yhdessä perheen kanssa.	3 2 1 0		—			
37. Hyväksyy vastaukseksi sanan "ei".	3 2 1 0	—				
38. Hymyilee usein.	3 2 1 0			—		
39. On tarkkaavainen koulussa.	3 2 1 0				—	
40. Selviytyy matematiikassa luokkatasonsa mukaisesti.	3 2 1 0				—	
41. Lukee luokkatasonsa mukaisesti.	3 2 1 0				—	
42. On innostunut elämästä.	3 2 1 0			—		
43. Kunnioittaa toisten oikeuksia.	3 2 1 0	—				
44. Jakaa asioita ja tunteita toisten kanssa.	3 2 1 0	—				
45. Noudattaa sääntöjä kotona.	3 2 1 0		—			
46. Kun on ollut väärässä, pyytää anteeksi.	3 2 1 0	—				
47. Lukee kokeita varten.	3 2 1 0				—	
48. Puhuu elämän myönteisistä puolista.	3 2 1 0			—		
49. On kiva toisille.	3 2 1 0	—				
50. Käyttää tilanteisiin sopivaa kieltä.	3 2 1 0	—				
51. Käy säännöllisesti koulua.	3 2 1 0				—	
52. Keskittyy kuuntelemaan tunneilla.	3 2 1 0				—	
Sarake yhteensä						
Edellisen sivun sarakkeet yhteensä						
Summa						

.....

Kun olet nyt ympyröinyt ensimmäiseen sarakkeeseen jonkin luvuista 0-3, niin siirrä nyt se luku tummennetun alueen sarakkeen alleviivattuun paikkaan.

Luku siis kirjoitetaan VAIN yhteen sarakkeeseen, alleviivatulle kohdalle.

Laske lopuksi jokaisen sarakkeen luvut yhteen.

.....

Mieti vielä seuraavia seikkoja oppilasta ajatellen.

a) Mikä on / mitkä ovat hänen suosikkiharrastuksiaan?

b) Mikä on hänen suosikkilajinsa urheilussa?

c) Mikä on / mitkä ovat hänen mieliaineitaan koulussa?

d) Kuka on / ketkä ovat hänen parhaita ystäviä?

e) Kuka on / ketkä ovat hänen suosikkiopettajansa / -opettajiaan?

f) Mihin yhteisölliseen toimintaan hän osallistuu? (esim. partio tai urheiluseura)

g) Kuka on tärkein ihminen hänen elämässään? _____

h) Mikä on hänessä parasta?

YHTEENVETO

Kirjoita tähän vielä sarakkeiden summat:

- I **IS** - vahvuudet ihmissuhteissa: _____ pistettä
II **FI** – vahvuudet perheenjäsenenä: _____ pistettä
III **IaS** – vahvuudet itsensä kanssa: _____ pistettä
IV **SF** – vahvuudet koulussa _____ pistettä
V **AS** - tunne-elämän hallinta _____ pistettä

Miten tulkitsisit oppilaasi tilannetta kokonaisuudessaan? Millaisia erityisiä vahvuuksia hänellä on?
Mitä asioita tulisi kehittää?

Millaisia suosituksia haluaisit sanoa vanhemmille?

LIITE 3

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu -projekti

Aulikki Etelälahti

23.8.06

Sukupuolistereotypiat opettajien kokemina

Taustaa	50
Arvioinnin kohderyhmä	50
Arvioinnin mittaristo ja aineiston analysointi	51
Arvioinnin tulokset	51
Eri vastaajaryhmien käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä eroista	56
Kouluasteen yhteys sukupuolistereotypioihin	56
Opettajan sukupuolen yhteys sukupuolistereotypioihin	56
Opettajan iän yhteys sukupuolistereotypioihin	57
Tiivistelmä	57

Taustaa

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu -hankkeen tavoitteena on vahvistaa koulutuksen perusturvaa, tukea erilaisten oppijoiden oppimista sekä edistää koulutuksellista tasa-arvoa. Tasa-arvoa on tarkasteltu erityisesti tyttöjen ja poikien oppimisen näkökulmasta. Kansallisissa oppimistulosarvioinneissa on osoitettu, että tyttöjen ja poikien keskimääräisissä oppimistuloksissa on melkoisia eroja. Peruskouluikäiset pojat suoriutuvat tyttöjä heikommin useassa oppiaineessa.

Erilaiset oppijat – yhteinen koulu -hankkeen yhtenä teemana on tutkittu tyttöjen ja poikien eroja oppimistuloksissa ja eroja selittäviä tekijöitä. Heikkoja oppimistuloksia voivat selittää useat eri tekijät mm. oppimisvaikeuksien puutteellinen tai liian myöhäinen diagnosointi, opiskelutaitojen puutteet sekä yksipuoliset opetusmenetelmät, koulun ja kodin yhteistyön niukkuus sekä stereotyyppisten uskomusten ja oletusten puutteellinen tiedostaminen ohjauksessa ja koulun toimintakulttuurissa.

Hankkeessa haluttiin selvittää opettajien käsityksiä tyttöjen ja poikien eroista sekä sukupuoleen liittyvistä stereotyyppisistä uskomuksista. Opettajat saivat antaa oman mielipiteensä siitä, miten tytöt ja pojat suhtautuvat opiskeluun, miten eri ammatit ja eri oppiaineet soveltuvat tytöille ja pojille, minkälaisia kasvuun ja sosiaalistumiseen sekä opetukseen liittyviä eroja esiintyy sukupuolten välillä.

Arvioinnin kohderyhmä

Tiedot opettajien sukupuolistereotyyppisistä käsityksistä kerättiin internetkyselyllä hankkeessa mukana olevilta opettajilta. Vastaukset saatiin yhteensä 304 opettajalta. Vastaajissa oli esiopetuksen, perusopetuksen, lukion sekä ammatillisen koulutuksen opettajia, eri ikäryhmistä ja sukupuolista.

kouluaste	opettajia
esiopetus	19
perusopetus	148
lukio	20
ammatillinen oppilaitos	110
muu	7
yhteensä	304

Taulukko 1. Vastanneiden opettajien määrät eri kouluasteilla.

sukupuoli	opettajia
mies	71
nainen	233
yhteensä	304

Taulukko 2. Vastanneiden nais- ja miesopettajien määrät.

ikäryhmä	opettajia
20-29	16
30-39	64
40-49	114
50-59	105
60 tai yli	5
yhteensä	304

Taulukko 3. Vastanneet opettajat ikäryhmittäin luokiteltuna.

Arvioinnin mittaristo ja aineiston analysointi

Kyselyssä oli vastattavana yhteensä 54 sukupuolistereotyyppioita sekä tyttöjen ja poikien eroja koskevaa väittämää, joista muodostettiin viisi summamuuttujaa alustavien luokittelujen mukaan. Väittämien vastausvaihtoehdot olivat 1=täysin samaa mieltä, 2=jossain määrin samaa mieltä, 3=kantani on neutraali, en osaa sanoa, asialla ei ole merkitystä, 4=jossain määrin eri mieltä, 5=täysin eri mieltä. Kullekin summamuuttujalle laskettiin sisäinen konsistenssi Cronbachin alfaa käyttäen. Summamuuttujista poistettiin ne väittämät, joiden korrelaatio summamuuttujaan oli heikko ja joiden poisjättäminen lisäsi summamuuttujan sisäistä konsistenssia. Väittämät v42 Sukupuoleen liittyvät roolimallit periytyvät kotoa, v43 Koulu ei voi juurikaan vaikuttaa kotoa omaksuttuihin sukupuoleen liittyviin roolimalleihin, v53 Ryhmätyössä poikien ja tyttöjen sekaryhmät toimivat parhaiten jätettiin summamuuttujista pois, koska ne eivät korreloineet edellä mainittujen summamuuttujien kanssa.

Tulokset analysoitiin summamuuttujien keskiarvojen, väittämien frekvenssijakaumien ja taustamuuttujittain laskettujen erojen merkitsevyydestä avulla. Erojen merkitsevyydestä käytettiin varianssianalyysia ja pienten otoskokojen yhteydessä parametrittomia testejä. Ainoastaan tilastollisesti merkitsevät tulokset ($p < .005$) ja merkittävät tulokset (arvo $\geq 0,3$) on raportoitu.

Arvioinnin tulokset

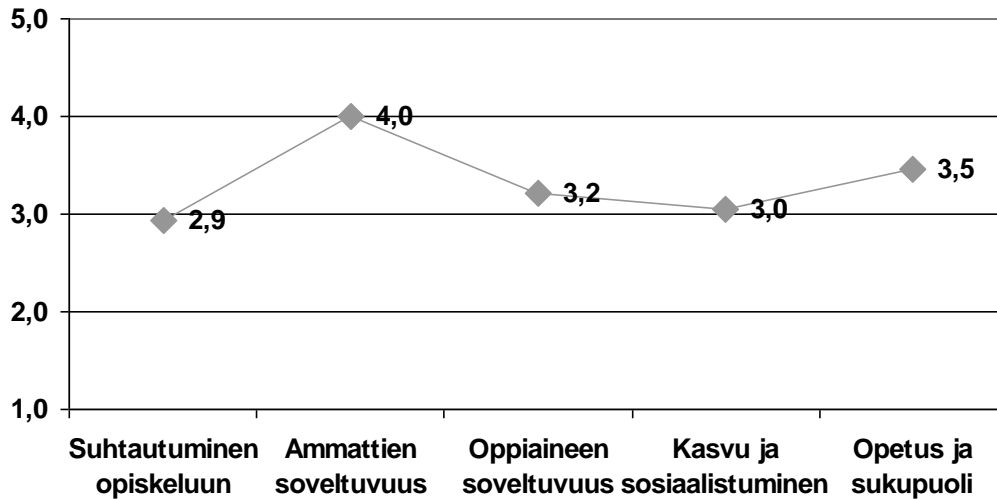
Stereotyyppioita kuvaavat summamuuttujat mittasivat

- 1) sukupuolieroja suhtautumisessa opiskeluun,
- 2) eri ammattien soveltuvuutta tytöille ja pojille,
- 3) eri oppiaineiden soveltuvuutta tytöille ja pojille,
- 4) sukupuolten välisiä eroja kasvussa ja sosiaalistumisessa sekä
- 5) sukupuolten välisiä eroja opetuksessa.

Summamuuttujien keskiarvojen tarkastelussa ja tulkinnassa voidaan todeta: mitä suuremman arvon summamuuttuja saa, sitä vähemmän sukupuolistereotyyppisesti vastaajat ovat arvioineet. Mitattavista alueista kaikkein vähiten stereotyyppisesti ajateltiin eri ammattien soveltuvuudesta erityisesti tytöille tai pojille (keskiarvo 4,0). Vastausten perusteella myöskään opetukseen ei näytä vaikuttavan kovinkaan paljon se, onko opetettava tyttö tai poika (keskiarvo 3,5). Eri oppiaineiden soveltuvuutta eri sukupuolille ja sukupuolen yhteyttä kasvuun ja sosiaalistumiseen arvioitiin keskimäärin neutraaliksi (keskiarvo 3,2

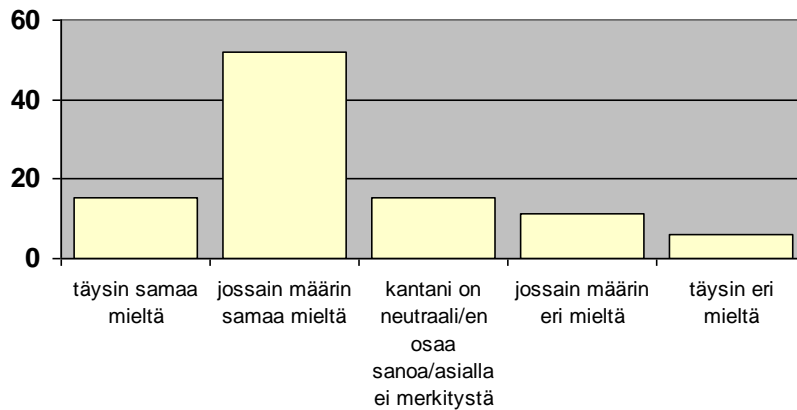
ja 3,0). Tulosten mukaan eniten eroja tyttöjen ja poikien välillä näkyi heidän suhtautumisessaan opiskeluun (keskiarvo 2,9).

Kuvio 1. Opettajien käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä stereotyyppioista. (Summamuuttujien keskiarvot asteikolla 1-5, jossa suurempi arvo kuvaa vähemmän stereotyyppistä käsitystä).

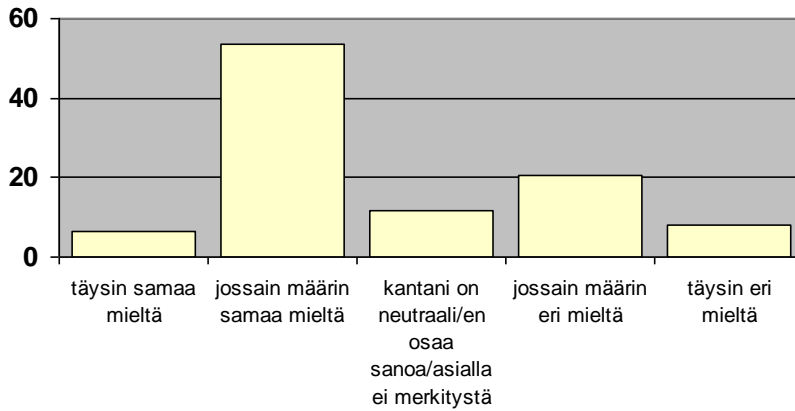

Tulosten mukaan noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että sukupuoli vaikuttaa alisuoriutumiseen, suhtautumiseen opiskeluun sekä lahjakkuuteen ja kiinnostuksen heräämiseen (ks. kuviot 2.–6.).

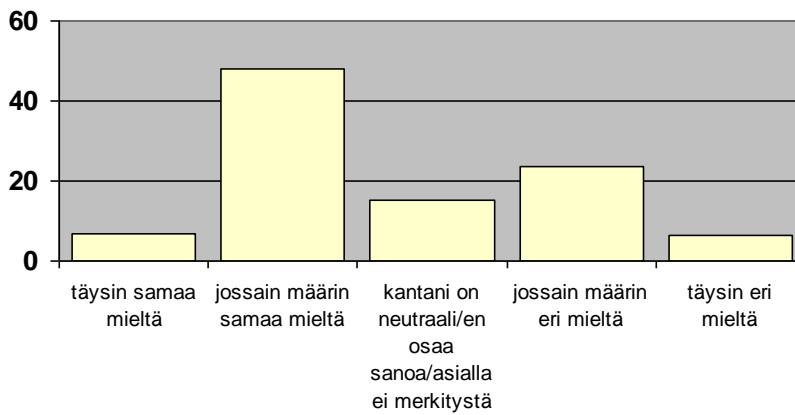
Kuvio 2. **v8Poikien joukossa on alisuoriutujia suhteellisesti enemmän kuin tyttöjen joukossa.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

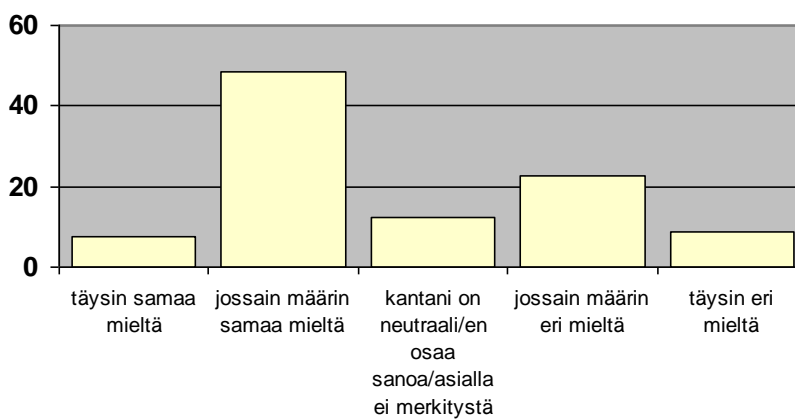
Kuvio 3. **v11Pojat suhtautuvat koulutyöhön tyttöjä kevyemmin.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

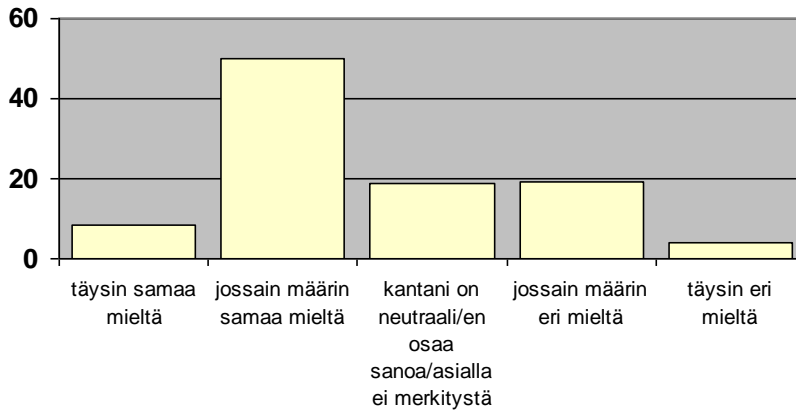
Kuvio 4. **v16Kaikki tekniikkaan liittyvä motivoi poikia.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

Kuvio 5. **v20Tytöt ovat verbaalisesti lahjakkaampia kuin pojat.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

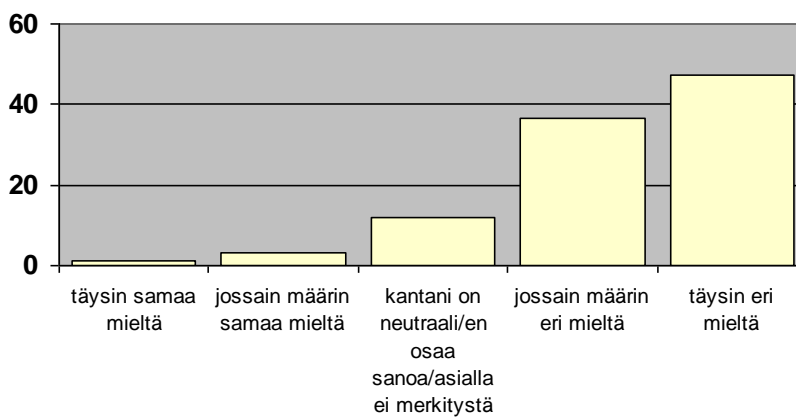

Kuvio 6. **v24Pojat pitävät kaikenlaisesta rakentamisesta tyttöjä enemmän.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

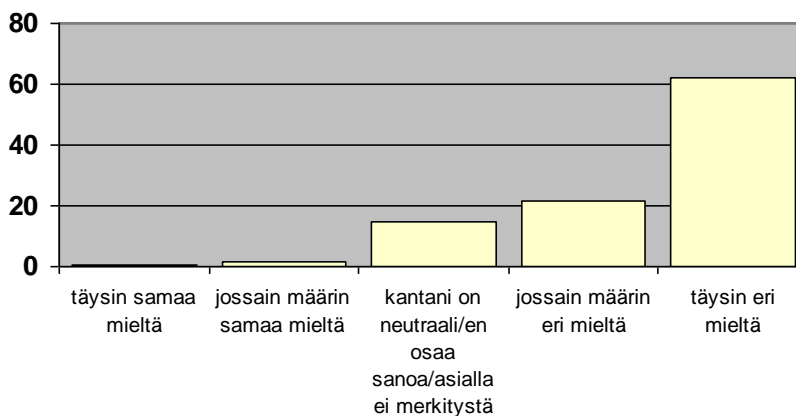

Kaikkein vähiten stereotyyppisesti vastaajat ajattelivat tytöille ja pojille soveltuvista ammateista. Yli 80 % vastaajista oli sitä mieltä, että miehet sopivat hoiva-alalle ja lääkärin ammatti ei luonnu miehille paremmin kuin naisille (ks. kuviot 7.–8.)

Kuvio 7. **v29Miehet sopivat huonosti hoiva-alalle.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

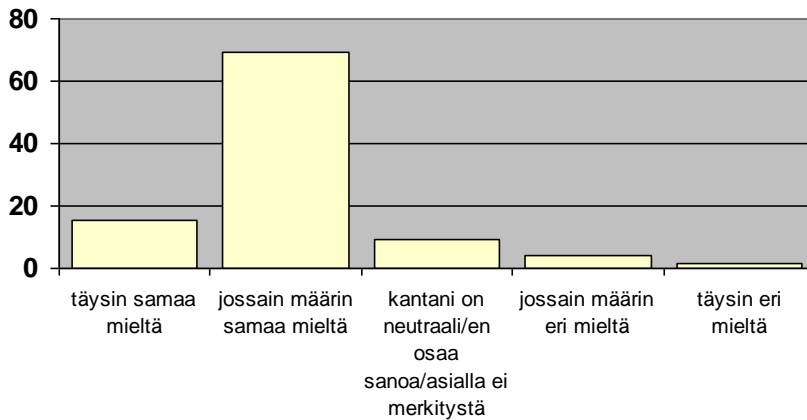
Kuvio 8. **v34Lääkärin ammatti luontuu miehille paremmin kuin naisille.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

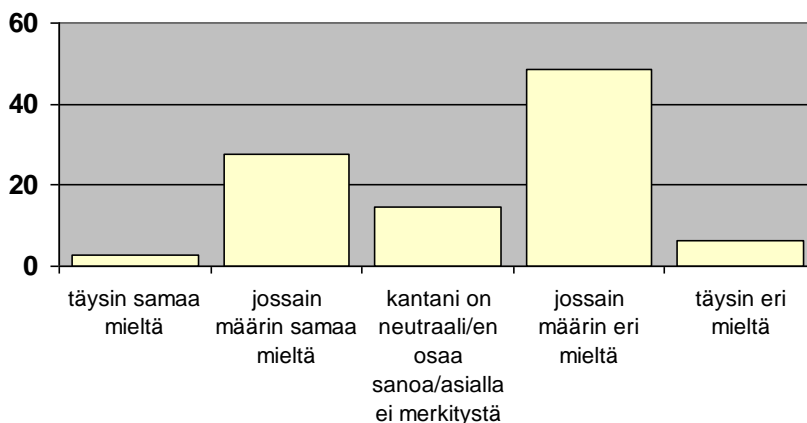
Väittämät ”Sukupuoleen liittyvät roolimallit periytyvät kotoa.” sekä ”Koulu ei voi juurikaan vaikuttaa kotoa omaksuttuihin sukupuoleen liittyviin roolimalleihin.” eivät korreloineet summamuuttujiin, ja siksi

niitä tarkasteltiin erikseen. Tulosten mukaan vastaajat olivat sitä mieltä, että sukupuoleen liittyvät roolimallit periytyvät kotoa ja että koulu voi jonkin verran vaikuttaa jo omaksuttuihin roolimalleihin. (ks. kuvat 9.–10.)

Kuvio 9. **v42Sukupuoleen liittyvät roolimallit periytyvät kotoa.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

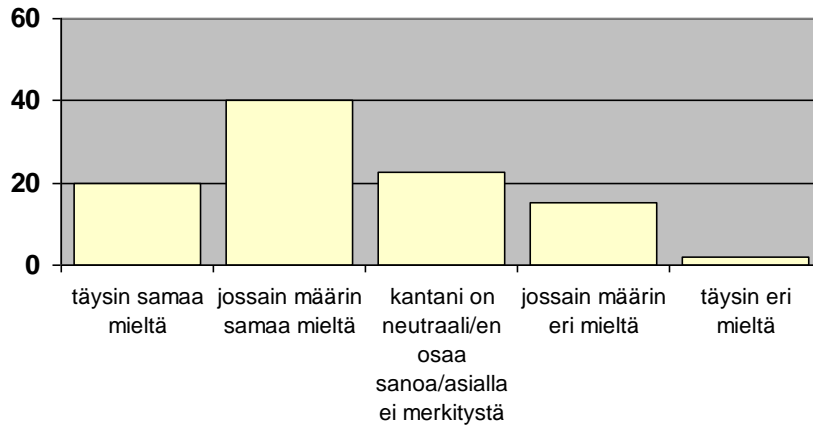

Kuvio 10. **v43Koulu ei voi juurikaan vaikuttaa kotoa omaksuttuihin sukupuoleen liittyviin roolimalleihin.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

Väittämä ”Ryhmätöissä poikien ja tyttöjen sekaryhmät toimivat parhaiten.” kuvaa ei-stereotyyppistä käsitystä tytöistä ja pojista. Tässä väittämässä pienempi arvo kuvaa vähemmän stereotyyppistä käsitystä, jonka mukaan siis tyttöjen ja poikien sekaryhmät ovat toimivimpia. Vastaajista 60 % oli sekaryhmien kannalla.

Kuvio 11. **v53Ryhmätöissä poikien ja tyttöjen sekaryhmät toimivat parhaiten.** Vastaajien mielipiteiden jakauma (% vastaajista).

Eri vastaajaryhmien käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä eroista

Vastaajien taustamuuttujiksi valittiin kouluaste, työtehtävä/koulutus, sukupuoli sekä ikä. Näiden taustamuuttujien mukaan verrattiin sukupuolistereotyyppioissa vallitsevia eroja. Muilla taustamuuttujilla paitsi työtehtävällä/koulutuksella näkyi olevan yhteyttä stereotyyppisiin olettamuksiin.

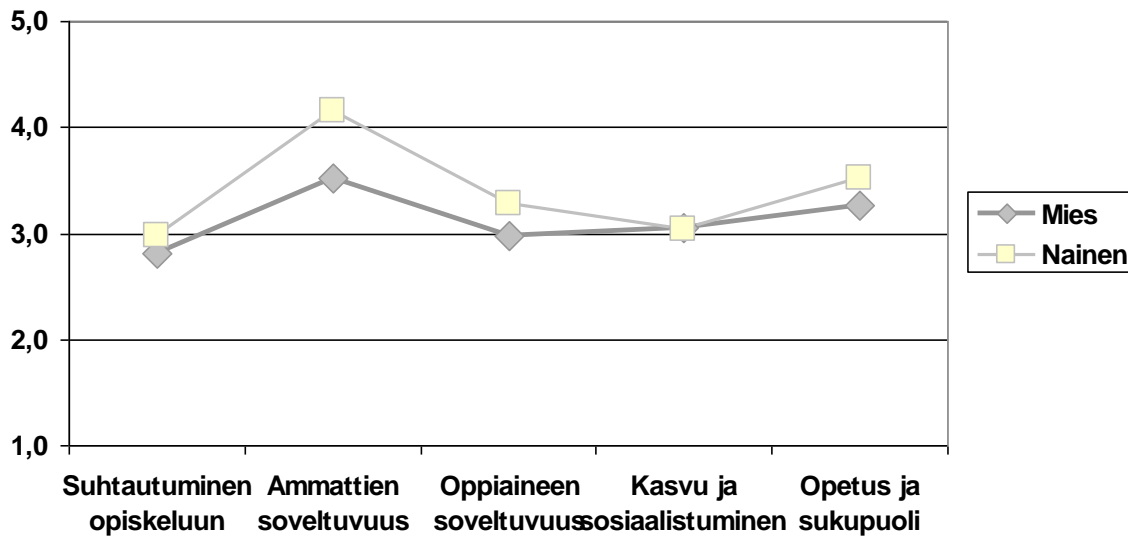
Kouluasteen yhteys sukupuolistereotyyppioihin

Eri kouluasteen opettajat vastasivat väittämiin melko samalla tavalla. Esiopetuksen opettajat suhtautuivat hieman vähemmän stereotyyppisesti eri ammattien soveltuvuuteen tytöille ja pojille (keskiarvo 4,3) kuin ammatillisen oppilaitoksen opettajat (keskiarvo 3,8). Kuitenkaan kummankaan vastaajaryhmän mielipiteet eivät olleet kovin stereotyyppisiä. Toinen ero ilmeni siinä, miten opetuksessa näkyy tyttöjen ja poikien erilaisuus. Ammatillisen oppilaitoksen opettajat arvioivat hieman stereotyyppisemmin tytöille ja pojille annettavasta opetuksesta (keskiarvo 3,4) kuin esiopetuksen opettajat (keskiarvo 3,8).

Opettajan sukupuolen yhteys sukupuolistereotyyppioihin

Kyselyyn osallistui sekä mies- että naisopettajia, miesten osuus vastaajista oli hieman vajaa neljännes. Vastaajien sukupuolella oli yhteyttä siihen, miten stereotyyppisesti he vastasivat. Tulosten mukaan miesopettajilla oli stereotyyppisemmät käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä eroista kuin naisopettajilla. Erot ilmenivät sukupuolten suhtautumisessa opiskeluun, ammattien ja oppiaineen soveltuvuudessa eri sukupuolille sekä sukupuolen ja opetuksen välisessä yhteydessä. Mutta miestenkään käsitykset eivät olleet kovin stereotyyppisiä, sillä ainoastaan sukupuolten erilainen suhtautuminen opiskeluun sai arvon, joka oli alle neutraalin (keskiarvo 2,8). Vähiten stereotyyppisesti sekä mies- että naisopettajat arvioivat ammattien soveltuvuutta eri sukupuolille (keskiarvot m: 3,5; n: 4,1). Tyttöjen ja poikien erilaiseen kasvuun ja sosiaalistumiseen suhtautuivat sekä mies- että naisopettajat neutraalisti.

Kuvio 12. Nais- ja miesopettajien väliset erot sukupuolistereotyyppisessä ajattelussa. (Summamuuttujien keskiarvot asteikolla 1-5, jossa suurempi arvo kuvaa vähemmän stereotyyppistä käsitystä).

Opettajan iän yhteys sukupuolistereotyyppioihin

Vastaajia oli eri ikäryhmistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vastaajien mielipiteet erosivat siinä, miten eri oppiaineet sopivat tytöille ja pojille. Ikäryhmässä 20–29 -vuotiaat opettajat vastasivat vähemmän stereotyyppisesti (keskiarvo 3,5) kuin ikäryhmän 50–59 -vuotiaat opettajat (keskiarvo 3,1). Kuitenkaan vanhemman ikäryhmän edustajatkaan eivät ajatelleet kovin stereotyyppisesti.

Tiivistelmä

Opettajien stereotyyppiset käsitykset tyttöjen ja poikien välisistä eroista eivät ole kovin voimakkaita, mutta niitä esiintyy vielä. Tyttöjen ja poikien uskotaan tai koetaan jossain määrin suhtautuvan opiskeluun eri tavoin ja tyttöjen ja poikien kasvu ja sosiaalistuminen koetaan olevan erilaista. Sen sijaan ammatteja ei aivan yhtä helposti luonnehdita tyttöjen tai poikien ammateiksi. Oppiaineiden soveltuvuudesta ajatellaan hieman stereotyyppisemmin kuin ammattien soveltuvuudesta eri sukupuolille.

Vastaajien ikä ja sukupuoli sekä kouluaste olivat yhteydessä tytöistä ja pojista muodostettuihin käsityksiin. Kun tarkastellaan koko vastaajajoukkoa, voidaan todeta, että nuoremmat ajattelevat vähemmän stereotyyppisesti kuin vanhemmat siitä, mitkä oppiaineet soveltuvat tytöille ja pojille. Eroja ei esiintynyt kuitenkaan kaikissa ikäryhmissä. Kouluasteen perusteella taas erottuivat esiopetuksen ja ammatillisen oppilaitoksen opettajat, joiden käsitykset ammattien soveltuvuudesta ja opetusmenetelmistä erosivat toisistaan. Suurimmat erot ilmenivät mies- ja naisopettajien käsityksissä sukupuolistereotyyppioista. Naiset ajattelivat vähemmän stereotyyppisesti muista kuin sukupuolten kasvuun ja sosiaalistumiseen liittyvistä tekijöistä.

Selkeimmin naisten ja miesten väliset erot tulevat esiin ammatillisessa koulutuksessa. Nais- ja miesopettajien uskomukset ja mielipiteet erosivat toisistaan merkitsevästi kaikkien mitattavien summamuuttujien osalta. Perusopetuksessa mies- ja naisopettajat olivat eri mieltä vain ammattien soveltuvuudesta eri sukupuolille, ja esiopetuksen ja lukion mies- ja naisopettajien mielipiteissä ei ollut ollenkaan eroja.

Mielenkiintoista on se tulos, että miesopettajien käsitykset eroavat toisistaan eri kouluasteilla kaikissa muissa summamuuttujissa paitsi sukupuolten suhtautumisessa opiskeluun. Naisopettajat puolestaan ajattelevat samoin riippumatta kouluasteesta. Vaikka nuorin ikäryhmä ajatteli hieman vähemmän stereotyyppisesti, eri-ikäryhmien opettajat ajattelivat sukupuolten välisistä eroista kuitenkin samoin riippumatta kouluasteesta.